

Životní událost odebrání dítěte z péče

Bc. Simona Popelová

Diplomová práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Simona Popelová**
Osobní číslo: **H21248**
Studijní program: **N0111A190013 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Životní událost odebrání dítěte z rodiny**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodinného prostředí, ústavní a ochranné výchovy a orgánu sociálně-právní ochrany.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2008. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Praha: Portál. ISBN 9788073673925.
- HENDL, Jan, 2016. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 9788026209829.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče. Praha: Portál. ISBN 9788026205227.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál. ISBN 9788026206972.
- PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK, 2016. Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení. Praha: Grada Publishing. ISBN 9788024756950.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Lucie Cejpek Blašítková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **10. ledna 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **21. dubna 2023**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 10. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 18. 4. 2023

Univerzita Tomáše Bati Fakulta humanitních studií

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo.

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jménu licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá zjišťováním životní situace odebrání dítěte z rodiny. Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část obsahuje 2 hlavní kapitoly. V kapitolách je popsáno fungování rodinného prostředí a výchovy, výkon ústavní výchovy, pozice vychovatel a ředitel, popis přijetí do dětského domova, identifikace ohrožených rodin a dětí a příslušná legislativa. Praktická část se zabývá kvalitativním výzkumem životní události odebrání dítěte z rodiny z pohledu vychovatelů a ředitelů dětských domovů. V této části byly zjištěny důvody odebrání dětí, z jakých rodin a rodinných prostředí přichází do zařízení a náplň práce vychovatele a ředitele při přijetí a následné práce s dítětem.

Klíčová slova: ústavní výchova, výkon sociálně-právní ochrany dětí, dětský domov, pozice pracovníků v zařízení, rodinné prostředí, výchova v rodině, funkčnost rodin, ohrožené dítě, identifikace ohrožených rodin, odebrání dítěte z rodiny

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the investigation of the life situation of the removal of a child from the family. The diploma thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part contains 2 main chapters. The chapters describe the functioning of the family environment and education, the performance of institutional education, the position of educator and director, a description of admission to a children's home, identification of families and children at risk, and relevant legislation. The practical part deals with qualitative research on the life event of removing a child from the family from the point of view of educators and directors of children's homes. In this part, the reasons for the removal of children, from which families and family environments they come to the facility and the content of the work of the educator and director during admission and subsequent work with the child were determined.

Keywords: institutional education, performance of social and legal protection of children, children's home, position of workers in the facility, family environment, education in the family, functionality of families, child at risk, identification of families at risk, removal of a child from the family

Ráda bych poděkovala Mgr. Lucii Cejpek Blašíkové, Ph. D., za její odbornou pomoc, cenné rady, doporučení, ochotu a trpělivost při vedení mé diplomové práce. Dále děkuji příslušným zařízením a pracovníkům, díky kterým byla umožněna realizace výzkumu na mé diplomové práci.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINY OHROŽENÉ ODEBRÁNÍM DÍTĚTE Z RODINY	13
1.1 VÝZNAM RODINA A JEJÍ VÝCHOVY	13
1.2 RODINNÉ PROSTŘEDÍ	13
1.3 FUNKCE RODINY	14
1.4 PORUCHY FUNKČNOSTI A PORUCHY VÝCHOVY V RODINĚ	17
1.5 IDENTIFIKACE OHROŽENÉHO DÍTĚTE	20
2 PROCES ODEBRÁNÍ DÍTĚTE Z RODINY	31
2.1 REALIZACE ODEBRÁNÍ DÍTĚTE Z RODINY	31
2.2 VÝKON ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY	33
2.3 PRACOVNÍCI DĚTSKÉHO DOMOVA.....	35
2.4 EMOČNÍ VÝVOJ DÍTĚTE	37
2.5 ADAPTACE A SOCIALIZACE DÍTĚTE	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
3 VÝZKUM	45
3.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	46
3.1.1 Dílčí výzkumné cíle:	46
3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	46
3.2.1 Dílčí výzkumné otázky:	46
3.3 POJETÍ VÝZKUMU	47
3.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	47
3.5 VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	48
3.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	49
3.7 ANALÝZA DAT A JEJICH INTERPRETACE	50
3.7.1 Výsledky otevřeného kódování – vychovatelé	50
3.7.2 Výsledky otevřeného kódování – ředitelka	57
3.8 PARADIGMATICKÝ MODEL.....	63
3.8.1 Výsledek paradigmatického modelu	63
3.9 VÝSLEDKY ZAKOTVENÉ TEORIE U VYCHOVATELŮ	67
3.10 VÝSLEDKY ZAKOTVENÉ TEORIE U ŘEDITELK	71
ZÁVĚR	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
INTERNETOVÉ ZDROJE:	81

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	82
SEZNAM SCHÉMAT	83
SEZNAM PŘÍLOH.....	84

ÚVOD

Problematika odebrání dítěte z rodiny a následného umístění do ústavního zařízení je dost citlivé téma, které se odehrává v rodinách velmi často. Právě vhodné návyky, chování, jednání a řešení situací napomáhá člověku se orientovat ve společnosti. Jakmile člověk nemá výchovu, která splňuje zásadní kritéria má problém s tím se adaptovat do kolektivu osob. Rodina má prvotní vliv na rozvoj dítěte, a pokud je nějakým způsobem ohrožující nebo nevyhovující může to mít pro dítě následky.

Cílem diplomové práce je především analyzovat a popsat životní událost odebrání dítěte z rodin z pohledu vychovatelů a ředitelů dětských domovů, kteří jsou součástí tohoto procesu. Práce je rozdělena na dvě části, a to na praktickou a teoretickou. Teoretická část je rozdělena na dvě hlavní kapitoly. První nese název rodiny ohrožené odebráním dítěte z rodiny, která je zaměřena na rodinné prostředí, výchovu a jejich funkčnost, problémy vyskytující se v rodině a konkrétně jakých rodin se tato problematika týká. Následuje identifikace ohroženého dítěte a způsob jakým se vyhodnocuje a zjišťuje, že se jedná právě o rodiny, které ohrožují zdravý vývoj dítěte. Ve druhé kapitole je popsán proces odebrání dítěte z rodiny a následné umístění do ústavní péče, kdy je stěžejní role a práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Dále se vysvětluje, jakým způsobem pracuje sociálně-právní ochrana dětí a jak vyhodnocuje rodiny, které jsou nevyhovující pro výchovu dítěte a jak probíhá celý tento proces. Poté je zmíněn systém a výkon ústavní a ochranné výchovy a příslušné zařízení, v tomto případě se jedná o dětský domov, do kterého je dítě umístěno. Také nesmí chybět legislativa, která informuje o veškerých činnostech, které jsou nutné pro výkon ústavní a ochranné výchovy a působení orgánu sociálně-právní ochrany, a s tím spojené určité náležitosti.

Praktická část byla vytvořena pomocí kvalitativního výzkumu, formou rozhovorů s pracovníky dětského domova na pozici vychovatel a ředitel. Konkrétně bylo realizováno 7 rozhovorů s pracovníky ze dvou dětských domovů. Následně byly rozhovory v rámci zakotvené teorie rozkódovány a kódům se přiřadili příslušné kategorie, které potom byly důležité pro vytvoření paradigmatického modelu a v poslední části došlo k selektivnímu kódování. Respondenti odpovídali podobně na otázky, které se zaměřovali na rodinné prostředí a vztahy dítěte s rodičem.

Práce může sloužit pracovníkům dětských domovů, kteří mají zkušenosti s odebráním dítěte z rodiny anebo studentům, kteří studují obory zaměřující se na sociální práci, sociální pedagogiku, psychologii a mají možnost se s tímto setkat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINY OHROŽENÉ ODEBRÁNÍM DÍTĚTE Z RODINY

První kapitola se zaměřuje na popis rodinného prostředí, v němž dochází k výchově dětí. Také je zde zmíněno, o jaký typ rodinných prostředí se jedná. Následně se popisují funkce rodiny, bez kterých by nemohla rodina existovat. Zároveň jsou vysvětleny jednotlivé poruchy ve funkčnosti a ve výchově, kvůli kterým se rodina dostává do problémů a případně jaké následky jim hrozí. Následuje identifikace ohroženého dítěte, kde je základní vymezit tento pojem, jakým způsobem se vyhodnocuje ohrožené dítě a rodiny. Poté je důležité objasnit problémy, které se v rodině vyskytují a kvůli kterým bývají děti odebrány a umístěny do ústavní výchovy.

1.1 Význam rodina a její výchovy

Dle autora (Procházka, 2012) znamená výchova určitý jev, který se od socializace liší tím, že je chápána jako cílevědomá a záměrná činnost, která má za cíl rozvíjet osobnost člověka. Výchova má nejvýznamnější zastoupení v rodině a je vnímaná jako strukturovaný celek, který má za cíl naplnit a utvářet bezpečný, stabilní prostor a prostředí, v němž má docházet k reprodukci a produkci života lidí (Plaňava, 2000 in Procházka, 2012).

Dále by také výchova nemohla probíhat bez rodinného prostředí, které je spojeno s určitým prostorem jako je dům, byt, ve kterém rodiče vychovávají dítě, tráví společný čas a v průběhu času se mění, rozšiřuje o další členy. Proto je rodina považována za základní jednotku společnosti v rámci, níž je skupina osob v nějakém příbuzenském vztahu a dospělé osoby tedy rodiče odpovídají za péči a výchovu dítěte. Rodina má stěžejní postavení v socializaci dítěte, jelikož v něm vyrůstá a je ovlivněno i kulturním prostředím, od kterého se odvíjí zvyky, tradice, hodnoty a normy. Rodiče mají napomáhat orientovat se dítěti ve společnosti tím, že se od nich učí vzorce chování a způsoby jednání pomocí kterých se začleňují do kolektivu dalších jedinců. Také od rodičů přejímají morální hodnoty a normy, podle kterých se učí rozpoznávat, co je správné a jakým způsobem se mají chovat (Pešetová, 2007 in Procházka, 2012).

1.2 Rodinné prostředí

Rodinné prostředí ovlivňuje výchovu z mnoha aspektů a první z nich jsou momenty vztahové, což znamená strukturu rodiny, jestli se jedná o úplnou nebo neúplnou rodinu, interakce a komunikace s rodinou a okolím, dále se sem řadí i výchovné cíle a styly v rodině. Následující aspekty jsou materiální, kam se řadí vybavení rodinného prostředí. Další aspekt

je sociálně-kulturní, který zahrnuje vzdělání a vzdělanost rodičů, jaké zaměstnání rodiče vykonávají a nesmí se zapomínat na aspekty reprezentující společenskou vrstvu. A právě tyto aspekty ovlivňují přímo i nepřímo hodnoty, postoje a vzorce chování dítěte. (Procházka, 2012)

Kraus (2008) analyzuje rodinné prostředí z demograficko-psychologických podmínek, které zahrnují strukturu rodiny, jestli se jedná o úplnou nebo neúplnou rodinu, také počet dětí. Dále jsem zahrnuje vnitřní stabilitu rodiny, což představuje všechny vztahy v rodině a nejdůležitější jsou mezi rodiči a rodičem a dítětem, které se neustále mění a rozvíjí. Také vymezuje rodinné prostředí z materiálně-ekonomických faktorů, pod které spadá zaměstnanost rodičů, která má vliv na dítě, kvalitu bydlení a vybavení domácnosti, finanční zajištění rodiny a s tím související spotřeba finančních prostředků a v poslední řadě vliv techniky a technických prostředků, které se odvíjí od zájmové činnosti dětí, volnočasových aktivit, přípravu do školy. A poslední část v rámci, které hodnotí rodinné prostředí je kulturně-výchovná oblast. Ta se projevuje v hodnotové orientaci a vzdělání rodičů, také v jejich stylu života a využíváním volného času a míra pedagogizace rodinného prostředí.

1.3 Funkce rodiny

Tato část se zaměřuje na funkce rodiny, které jsou ve formě nároků a požadavků na rodinu, a proto jej autor (Helus, 2015) člení na **deset základních funkcí rodiny**, které mají zásadní vliv na zdravý vývoj dítěte a jeho úspěšnou socializaci. Některé mají spojitost s určitým věkem, kvalitou realizace, které ovlivní další vývoj dítěte. Všech deset funkcí vytvoří podobu rodiny, která se označuje jako funkční a autor je popisuje takto:

První funkce se zaměřuje na **uspokojování základních potřeb dítěte** v raných stádiích jeho života, kam se řadí jídlo, pití, spánek, hygiena i raných psychických potřeb bezpečí, lásky, přiměřeného množství a intenzity podnětů. V rodině dochází k uspokojování těchto potřeb pomocí kontaktu se stále stejnými lidmi, a proto si dítě snadněji zvyká na své okolí. Tento proces je optimální pro rozvoj dítěte. V případě, kdy se v prostředí neustále kolem dítěte někdo střídá, tak se dítě bojí a rozvíjí se pomaleji.

Druhá funkce se zaměřuje na **uspokojení potřeby organické přináležitosti dítěte**, což znamená potřebu domova, mít svého člověka jako je matka, otec a identifikovat se s ním. V této fázi vkládá dítě veškerou důvěru do rodičů, do jejich péče o ně a veškerého dění, které se odehrává v rodině a stává se základním kamenem pro vytvoření láskyplných mezilidských vztahů. V rámci, kterých mají potřebu se integrovat mezi lidi, projevovat se a vyvíjet vztahy.

Třetí funkce **popisuje akční prostor, který má představovat prostor pro aktivní projev dítěte, seberealizaci a součinnost s druhými.** V rodině se rozvíjí, a pak dále upravuje a mění životní osa, která se vysvětluje prožitkem „já jsem a jedním“, „umím, dovedu, zvládám“. Pomocí osy vzniká uvědomění si, že jedinec je někdo, kdo dokáže jednat, činit a sbližovat se s lidmi a okolím, což jedinci obohacuje život.

Čtvrtou funkcí je **rodina, které pomalinku uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení.** Zde se objevuje záměrné vedení dítěte k předmětům, které jsou chápány jako hodnoty, které něco znamenají pro členy rodiny. To znamená, že jsou dodržovány dle určitých pravidel používání, chránit a udržovat je v pořádku. Dítěti se vyčlení osobní věci, pomocí kterých se naučí je chránit nebo někomu půjčit.

Pátou funkcí je **určení prvopočátečního prožitku sebe sama jako chlapce/dívky.** Důležité je sebepojetí, pohlavní/genderový obsah, napomáhají tomu vzory daného pohlaví matka, otec, prarodiče, sourozenci.

Šestou funkcí je **rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady.** V rámci vztahu dítěte s rodičem otcem/matkou se vciťuje do různých situací, napodobuje chování, jednání a vede k přemýšlení o jejich životě. Dítě touží být osobností a také se učí vidět osobnost u druhých.

Sedmá funkce popisuje **rodinu, které v dítěti zakládá, upevňuje, rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti, úcty jako něco samozřejmého, co patří k životu.**

Osmá funkce popisuje **rodinu, která dítěti otevírá příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a pochopit chápání různého věku, založení, postavení.** Znamená to, že rodina napomáhá dítěti se včlenit do vztahů nejen s rodiči ale i prarodiči, tetami, strýci, mladšími i staršími sourozenci, přáteli.

Devátá funkce vysvětluje, že **prostřednictvím rodičů, příbuzných a přátel, rodina navozuje dítěti představu o širším okolí a společnosti.** Dítě si ujasňuje svět různých povinností, čelí problémům a pokušením, tak že rodina je pro ně jistým zázemím a bezpečím, které napomáhá se orientovat.

Desátou funkcí je **prostředí rodiny, v němž se mohou jednotliví členové svěřit, očekávat vcítění, vyslechnutí, radu, pomoc** a je určitým útočištěm v situacích životní bezradnosti, kdy se dítě vyvíjí a přichází nástup do školy a prožívání prvních neúspěchů.

Spousta autorů vymezuje **několik zásadních funkcí rodiny**, které jsou stěžejní pro založení rodiny a jejího fungování. Proto byl vybrán popis jednotlivých funkcí rodiny od autora Krause (2008), který to vysvětluje na 6 základních funkcí, které budou následně vypsány a vysvětleny. Jedná se tedy o:

Biologicko-reprodukční funkce rodiny

Původní biologická funkce reprodukce měla za úkol zajistit pokračování rodu prostřednictvím rodiny. V současnosti mnoho párů nebere reprodukci jako prioritu, spíše dávají do popředí profesní růst a vlastní seberealizaci. Proto také dochází k tomu, že ženy se stávají matkami v pozdějším věku.

Sociálně-ekonomická funkce rodiny

Rodina je chápána jako prvek v ekonomickém systému společnosti, kdy její členové se zapojují do výrobních i nevýrobních sfér a vykonávají určité zaměstnání. Jedná se o finanční zabezpečení a materiální zajištění všech členů domácnosti, kterým je myšleno zaopatřit jídlo, bydlení, oblečení atd. V současné době je hlavní ekonomickou funkcí rodiny spotřebitelské chování, které se neustále zvyšuje.

Ochranná funkce rodiny

Funkce ochranná nebo také zaopatřovací či pečovatelská spočívá v zajištění životních potřeb jako jsou biologické, hygienické, zdravotní u všech členů domácnosti.

Socializačně-výchovná funkce rodiny

Rodina je první sociální skupina, se kterou dítě přichází do kontaktu, učí se přizpůsobovat, osvojovat základní návyky, a jakým způsobem se chovat ve společnosti. Rodina má stěžejní úlohu, a to připravit dítě na vstup do života a různých institucí. Důležitou roli zde hraje i vzájemné působení mladší generace na starší, a to ve smyslu používání moderních komunikačních prostředků. Také je nutné zdůraznit, že rodiče přesouvají odpovědnost za výchovu na školu a očekávají, že vyučující napravit chyby, kterých se rodiče dopouští. Chyby vysvětlují na nevhodně zvoleném stylu výchovy, a to buď liberální, což znamená, že rodič dítěti dovolí prakticky všechno, poté perfekcionista, ve kterém rodič dítě neustále opravuje, autoritativní, v němž dítě plní příkazy od rodiče. Doporučuje se demokratický přístup, který je založen na partnerském vztahu.

Rekreační funkce

Aktivity se týkají všech členů rodiny a tím se rozvíjí i vztahy mezi jednotlivými členy. Jelikož se převážně jedná o volnočasové aktivity, dovolené, výlety a mnoho dalších činností, které rodiny stmelují a rodina se sobě může věnovat.

Emocionální funkce rodiny

Rodina jako jediná instituce dokáže vytvořit citové zázemí, pocity lásky, bezpečí, jistoty, které nedokáže nikdo nahradit. Přibývá rodin, které nejsou schopné plnit tuto funkci z důvodu rozvodu, za neprázdnosti rodičů aj.

1.4 Poruchy funkčnosti a poruchy výchovy v rodině

Základem je nezaměňovat poruchy rodičovství s poruchami rodiny, a proto je autor popisuje jako „*situaci, v níž rodina do jisté míry neplní požadavky a úkoly dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejich členů do společnosti. V obecném pojetí lze poruchu rodiny vyjádřit jako selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném naplňování některých nebo všech základních rodinných funkcí. Poruchy rodiny klasifikuje ve vztahu k dítěti jako objektivní (na vůli rodičů nezávislé), subjektivní (závislé na vůli rodiče), smíšené.*“ (Dunovský, 1999 in Gillernová, 2010, s. 135)

Rodiny lze klasifikovat na základě jejich schopnosti plnit své role a uspokojovat potřeby svých členů a společenské změny, jako jsou politické a ekonomické faktory, stejně jako kulturní posuny, mají dopad na funkčnost rodinného systému. Tyto změny mohou rodinám způsobit potíže a vyústit v dysfunkční vzorce a vzniku patologií. To zdůrazňují Łuczyński (2018) a Zarbali (2020).

Proto je nutné vymezit několik základních poruch funkcí rodiny a autor Helus (2015) je vymazuje do čtyř základních:

Funkční rodina

Jedná se o rodinu, ve které je postaráno o zdravý vývoj dítěte a jsou naplňovány veškeré potřeby, které dítě vyžaduje. Řadí sem i rodiny, které jsou funkční s přechodnými nebo méně závažnými problémy a to znamená, že i když má rodina nějaký problém je schopná jej řešit a nijak to neovlivní vývoj dítěte. Stále tyto rodiny patří mezi více početné a v případě, že nastane jakýkoli problém, tak je způsobují vnější okolnosti, různé vlastnosti, názory členů

rodiny. Pokud dochází k nějakému ohrožení funkce rodiny, tak si ji členové uvědomují a snaží se ji vyřešit, aby bylo vše v pořádku. Problémy, které rodiny řeší nejsou traumatizující, ale naopak posilují rodiny v jejich řešení, kdy to mohou být konflikty např. finančních potíží, zasahování prarodičů do způsobu výchovy a života rodiny, dočasná krize v manželství, problémy v zaměstnání.

Problémová rodina

Rodiny se popisují jako problémové z toho důvodu, že při plnění jednotlivých funkcí se vyskytují situace a nepříjemnosti, které nejsou schopni sami adekvátně řešit, a proto bývá nutná pomoc zvenčí. Členové rodiny čelí různým krizím a hrozí jim i rozpad rodiny, který se snaží řešit. Dočasně se situace zlepší, ale pouze na krátkou dobu a opět spadnou do situací, které ohrožují funkce rodiny. Poté se hledají alternativy a často dochází k rozchodu a způsobu, jak situaci zvládat, aby tím nebyli zásadně poznamenány děti.

Dysfunkční rodiny

V rodinách jsou některé funkce natolik vážně a dlouhodobě narušené, že situace v rodině je vyhrocena až k závažnému ohrožení vývoje dětí. Proto je nutný zásah vnějších institucí, jelikož rodina není schopna problémy řešit sama a ohrožuje tím vývoj dítěte. Rodina mívá problém dodržovat rady a pravidla, které jim instituce vytvořila a rodiče si neuvědomují, že právě tyto opatření by jim napomohla vyřešit situaci v rodině. Jedná se o rodiny, které mají problém s alkoholismem, bydlením, kdy rodina má nevyhovující bytové podmínky pro fungování rodiny. Dále rodiny, které mají nízký příjem a rodiče nehledají řešení např. ve změně zaměstnání, také to mohou být rodiny s psychickými i jinými poruchami u členů rodiny. V případě rozchodu rodičů dochází k traumatickým následkům.

Afunkční rodiny

Podle Matějčka „označení afunkční znamená, že rodina neplní vůči dítěti svůj účel a dítě vysloveně ohrožuje. Tak tomu bývá v případech, kdy se v rodině hromadí nejrůznější patologické projevy, kde nezájem o dítě přerůstá v nevraživý nebo i nenávistivý postoj vůči němu. A to až do té míry, že hledat nápravu v ní samotné není možné už nemá naději na úspěch. Nutnost hledat řešení mimo tuto rodinu, zpravidla se tak děje rozhodnutím soudu o zbavení rodičů rodičovských práv a umístění dítěte do dětského domova nebo do některých zařízení náhradní rodinné péče.“ (Matějček, 1992 in Helus, 2015, s. 222)

Následují **poruchy ve výchově ze strany rodičů**, které vymezují autoři (Škoda, Fischer, 2014) takto:

První problém, který uvádí ve výchově je **porucha rodičovské role** a vysvětlují ji jako neschopnost přijmout a zvládat rodičovskou roli, a to z mnoha důvodů, kdy nemohou, nechtějí nebo nejsou schopni ji vykonávat a uspokojit nezbytně nutné potřeby pro zdárný vývoj dítěte. Souhrnně je tedy autoři označují jako poruchy rodičovství a dělí je do několika možností.

První z nich vymezují jako **rodiče, kteří se o své dítě nemohou starat** a zdůvodňují to nepříznivými podmínkami a situacemi, kam řadí přírodní katastrofy, devastace prostředí, dále se jedná o poruchy fungování společnosti, což znamená válku, bídu, chudobu. Také sem zahrnují narušení rodinného systému jako celku, a to může být nemoc, úmrtí, invalidita, nepříznivý zdravotní stav dítěte, kvůli kterému nemůže žít doma.

Dále se jedná o problém, kdy **rodič se o své dítě starat neumí nebo nedovede** a vysvětlují to na situacích, v rámci, kterých rodiče nejsou schopni zabezpečit dětem přiměřený vývoj a uspokojit základní potřeby, kvůli pochybení na straně rodiče jako je nezralost, neschopnost vyrovnat se se situacemi např. handicapované dítě, dítě přijaté do náhradní rodiny a dále také situace, kdy nedokáží přijmout základní společenské normy (děti dětí). Mohou zde být řazeny i situace rodin, kdy se rodiče rozvádějí nebo jsou rozvedení a nevědí si rady a jak se zachovat v konfliktních situacích spojených s rozvodem. Dále hovoří i o situacích, ve kterých rodič dětem ubližuje a vnímá ho jako nástroj pro pomstu druhému rodiči. Také se jedná o situace, v níž se rodič nemůže starat o dítě, protože mu v tom brání druhý rodič.

Následujícím problémem jsou **rodiče, kteří se o dítě starat nechtějí** a důvody bývají převážně v poruchách osobnosti rodičů, kdy uvádí příklady jako jsou disharmonická osobnost, psychopatie, maladaptace, a proto neplní rodičovské povinnosti. Dále s tím souvisí i neposkytování potřebné péče dítěti, proto bývá hodnocena jako nedostatečná, škodlivá a může být označena jako zanedbávání dítěte. V některých případech rodiče opouští své děti.

Poslední problém, který autoři popisují je **nadměrné a hyperprotektivní starání se o dítě ze strany rodiče**. V tomto případě dítě dostává velké množství pozornosti, než dítě potřebuje. Vysvětlují to i jako nadměrnou péči a zájem, který následně vede k rozmazlování. Vyvozují důsledky zaměřené na nerespektování druhých, nepřipravenost dítěte na osamostatnění se a mnoho dalších.

1.5 Identifikace ohroženého dítěte

Za ohrožené dítě je považováno takové, jehož životní podmínky mohou bezprostředně ohrožovat nebo poškozovat jeho vývoj a začlenění do společnosti. Příčiny tohoto ohrožení mohou být na straně dítěte či prostředí, v němž žije. Definice ohroženého dítěte vyplývá ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí. (zákon č. 359/1999 Sb., © 2010-2023)

Hodnocení potřeb a rizik u ohrožených dětí

Prvním krokem je práce s rodinou a vyhodnocení situace dítěte a rodiny. Vyhodnocení má poukazovat nakolik je prostředí rodiny pro dítě příznivé, a také má dokázat plánovat a posuzovat efektivitu práce s rodinou. V rámci hodnocení naplnění potřeb ohrožených dětí je nutné využívat poznatky z psychologie, medicíny, pedagogiky a teorie vztahové vazby. Cílem **úvodního hodnocení** je posouzení míry ohrožení dítěte a následného určení intervence. Pokud dojde k tomu, že bude stačit úvodní vyhodnocení, ve kterém byla zjištěna nízká míra ohrožení dítěte na základě potřebných skutečností, tak následuje ukončení případu. Pokud ale je potřeba získat víc informací o případu a situaci ohroženého dítěte, tak se přistoupí na **komplexní vyhodnocení**, které má za cíl vytvořit individuální plán ochrany dítěte, v němž jsou jednotlivé kroky popsány (Pemová, Ptáček, 2012).

Dle MPSV (2014) v rámci komplexního vyhodnocení se zaměřuje na tři oblasti a na ani jednu z oblastí se v průběhu vyhodnocování nesmí zapomenout. Jedná se tedy o:

- Vývojové potřeby dítěte zahrnují oblast zdraví, učení se, emočního vývoje a chování, rodinných a sociálních vztahů, sociální prezentace, identity, samostatnosti a obsluhy.
- Rodičovská kapacita,
- Rodina a prostředí.

Vyhodnocení dle Holland (2011) by mělo stavět na kombinaci různých technik sběru dat, aby došlo ke komplexnímu obrazu ohrožení dítěte v rodině a veškeré informace by měly být ověřitelné tzn., že se jedná o důkazy. Zdroje informací mají být jasně pojmenovány a doloženy např. šetření v domácnosti, zpráva ošetřujícího lékaře. Základním nástrojem pro zjišťování informací je považováno jednání s dítětem, rodičem nebo jinými osobami, které jsou zodpovědné za výchovu dítěte. Jeden z úspěšných předpokladů zapojení dítěte a rodinu do procesu vyhodnocování. Sociální pracovník by měl vysvětlit obsah a účel vyhodnocení a poté je seznámit s výsledky. Během vyhodnocování probíhá několik osobních rozhovorů

s rodiči, někdy i za přítomnosti dítěte, aby sociální pracovník viděl, jakým vztah spolu mají. V případě, že se jedná o problémy s návykovými látkami, nevěrami, domácím násilím, kriminalitou, patologickým hráčstvím, prostitučním chováním, tak v těchto případech děti nebývají součástí rozhovorů. V rozhovorech, kde jsou přítomni rodiče nebo osoba odpovědná za výchovu a dítě se používá technika aktivního naslouchání.

Proto také autorky Trávníčková a Zdráhalová (2015) upozorňují na to, že v centru dění je nezletilé dítě, které je zapojené do tohoto procesu. Dítě musí být srozuměno s tím, že veškeré své odpovědi musí zvážit, protože se z nich vyvodí důsledky. Na začátku rozhovoru s dítětem je nutné vytvořit atmosféru důvěry a bezpečí, rozhovor vést spíše uvolněně a klást otevřené otázky a odpovědi dětí zrcadlit. Stěžejní je se v rámci rozhovoru zaměřit na rodinné vztahy tzn., že se pokládají otázky typu, koho dítě počítá do rodiny, s kým tráví čas, jak by zhodnotil společně strávený čas. Dále se zaměřit na obtíže a příznaky frustrace tzn. co dítě trápí, kdo mu pomáhá, s kým mu je dobře a s kým naopak ne. Také je nutné se zaměřit na školu, vrstevnické skupiny, zájmy, potřeby, přání. V rozhovoru je dobré využít nějakých komunikačních pomůcek, což mohou být maňasci, kresba atd.

*Při zjišťování informací od dalších subjektů je dobré se ptát na projevy chování dítěte, změny v chování, změny v prospěchu, změna zdravotního stavu a informace o situaci v rodině, které dítě poskytlo jiným dospělým. Na komplexní znalost rodiny by měla navazovat **analýza rizik**, např. v podobě pojmenování rizikových a ochranných faktorů. Způsobu vyhodnocování rizik existuje celá řada, jejich průsečík v podobě několika klíčových otázek nabízí Munroo:*

- *Co se dělo?*
- *Co se děje?*
- *Co by se mohlo stát?*
- *Jak je pravděpodobné, že se to stane?*
- *Jak závažný by to mohlo mít dopad?*
- *Jak vysoké je riziko a jak významné jsou ochranné faktory?* (Munroo,2008 in Matoušek, 2022, s 78).

Užitečným nástrojem je metodika **hodnocení rizik**, která nese název **Obecná rizika**, která jsou určena pro všechny věkové kategorie dětí. Předpokládá dostatečné množství informací o rodině a dítěti, které se rozdělují **do třech částí indikátorů** a vyhodnocují se na škále: ANO – jedná se o možné riziko, NEVÍM – chybí informace, NE – není relevantní. Indikátory

jsou rozděleny na **rizika na straně dítěte**, které je zařazeno dle § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí a jsou to problémy s chováním, užívání návykových látek, duševní onemocnění aj. Dalším indikátorem jsou **rizika na straně rodičů**, kteří nemají rodičovské dovednosti, neumí nebo nechtějí naplňovat potřeby dětí, hrozí umístění dítěte mimo rodinu, vyskytující se domácí násilí. Posledním indikátorem jsou **rizika na straně rodiny a prostředí**, což znamená sociálně izolovanou rodinu, častá změna bydliště, špatné podmínky bydlení (Solařová, Svobodová, Racek, 2018 in Matoušek, 2022).

Nejprve se v duchu metodiky Obecných rizik pojmenují rizika, poté je nutné se zamyslet, co víme o úrovni rizika, jeho frekvenci výskytu, délce trvání, závažnosti, opakovatelnosti a naplánovat kroky, které povedou k řešení situace na základě silných stránek a zdrojích dítěte. Tyto kroky se stávají součástí individuálního plánu ochrany dítěte. Vyhodnocování je proces, v rámci, kterého je nutné si vytvořit vztah s rodinou, navazovat multidisciplinární spolupráci, usilovat o porozumění potřebám dítěte a rodiny (Solařová, Svobodová, Racek, 2018).

Hodnocení výkonu rodičovské role v rodinách s ohroženými dětmi

Rodiče nebo osoby odpovídající za dítě mají zásadní vliv na jeho zdravý vývoj a fungování. Pokud nastane situace, kdy rodina je pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí ve zkratce OSPOD, tak se do popředí dostává zkoumání hodnocení kapacity rodičů k výkonu rodičovské role. Dále se pro komplexní a efektivní hodnocení výkonu rodičovské role vyžaduje podrobný sběr informací, kdy sociální pracovník vede rozhovor s dětmi, s rodiči a také dítětem a rodičem dohromady. Při sběru informací je důležité, aby pracovník přes příliš nezasahoval do soukromí rodiny a chránil zájmy dítěte. V případě, že se jeden z rodičů nechce podílet a odmítá spolupráci, tak sociální pracovník musí usilovat o zajištění co nejobjektivnějších a nejkomplexnějších informací z jiných důvěryhodných zdrojů (Matoušek, Pazlarová, 2013 in Matoušek, 2022).

Dle Pemové a Ptáčka (2012 in Matoušek, 2022, s. 134) „*je důležité, aby se sběr informací pro hodnocení kvality péče a kompetencí rodičů zaměřil na širší kontext, tj. na materiální a finanční situaci rodiny, způsob péče o děti, vztahy a komunikaci uvnitř rodiny, silné stránky a zdroje rodiny a identifikaci potřeb členů rodiny. Otázky by měly směřovat také k pojetí rodičovství, funkčnosti manželského či partnerského vztahu a názoru rodičů na současnou situaci, stav dítěte, případně aktuální problémy.*“

Předpoklad pro kvalitní hodnocení je na straně pracovníka, který uplatňuje reflexivitu neboli kontrolu předpokladů a okolností. Jinak řečeno, pokud pracovník v průběhu vyhodnocování nevyužívá vlastní předpoklady, emoce a zkušenosti, tak existuje riziko, že nebudou zmíněny důležité aspekty případu nebo dojde k mylné interpretaci získaných dat a dojde k přijetí rozhodnutí v rozporu s nejlepším zájmem dítěte (Navrátil, 2010).

Proto se dle autorů Solařová, Svobodová, Racek (2018) pro vyhodnocování výkonu rodičovské role zaměřené na kapacitu rodičů k posilování kompetencí a zabezpečení vhodného prostředí pro zdárný vývoj dítěte používá nástroj zvaný **Kruh změny**. Můžeme si jej představit jako schéma, které obsahuje sedm na sebe navazujících fází:

1. Fáze před zvažováním jakékoli změny
2. Uvažování o přijetí či nepřijetí změny
3. Rozhodování o přijetí či nepřijetí změny
4. Akce, změna
5. Udržování změny
6. Pochybení, relaps
7. Trvalá změna

Při práci s **kruhem změny** je zásadní definovat, v jaké fázi se rodič právě nachází a přizpůsobit tomu metody sociální práce a intervence. Indikátory rizik se hodnotí na stejné škále jako u dětí tzn, že v případě ANO – jedná se o riziko, NEVÍM – chybí informace, NE – netýká se daného dítěte a rodiny. Také je to opět rozděleno na **tři indikátory** a první z nich je **spojen s dítětem**, což znamená dítě má obavy nebo není ochotné se svěřit, negativní jevy považuje za běžné. Druhý indikátor je **spojen s výkonem rodičovské role**, který se vysvětluje tak, že rodič si nepřipouští problém, vnímá problémy a rizika odlišně, ochota změnit problémy je nulová, rodič dává různé informace různým pracovníkům, rodič zastrašuje pracovníky. Posledním indikátorem je **spojené s rodinou a prostředím**, které je popsáno jako špatná podpora rodiny, řešení problémů přichází ze strany odborníků, nikoli rodičů, zapojení rodiny je ovlivněno kulturními aspekty (Solařová, Svobodová, Racek 2018).

Proto je nutné vymezit s jakými rodinami OSPOD pracuje:

Nezralá rodina

Dochází k případům, že rodiče přivedou dítě na svět a jsou nezralí a nezkušení, aby mohli být dobrými a spolehlivými rodiči. Stává se, že rodičovství je nepříjemně zaskočí a dítě je vnímáno a považováno za nechtěné a prolínají se v dítěti pocity selhání, že matku/otce vhání do slepé uličky. Nezralost je typická pro některé problémové rodiny, respektive disfunkční a mívá podoby:

Nezralost v oblasti zaměření, životních hodnot, životního způsobu, která je vysvětlena jako nezralost mladých rodičů, kteří mívají problém sami se sebou a prolíná se to do jejich partnerských vztahů, citových vzplanutí, proměňují své nálady, jejich přístup k povinnostem, které neustále odkládají a nejsou si jistými ve svých životních plánech. Očekávají, že se bude starat někdo o ně, než oni by se starali o jiného člověka nebo své dítě. S tímto přichází obrovský nápor nejistoty, nestability, improvizace, což se později odráží v povahových rysech dítěte.

Dalším typem je **nezralost v oblasti zkušeností**, kdy mladí rodiče nevědí, nedokážou si představit ani domyslet péči o dítě. Nejsou schopni se vcítit do dítěte, spíše je vnímají jako sobě podobné.

Následujícím typem je **nezralost v oblasti citů**, kdy rodiče jednoduše propadnou do afektu, vznětu a nejsou schopni vytvořit klidné a pohodové prostředí, kde by dítě cítilo lásku a něhu. S tímto se pojí i problémy sociální a ekonomické, které se odráží v problémech s bydlením a prací.

Nezralost rodičů má negativní vliv v počátcích života dítěte, který se potom projeví v trvalých následcích. Někdy se páru podaří tyto problémy s nezralostí překonat a vytvořit pro dítě bezpečné prostředí pro jeho zdravý vývoj. Ovšem na druhé straně je nebezpečí, že počáteční nezralost povede v hlubokou a trvalou krizi v rodině. (Helus, 2015)

Disociovaná rodina

„Pro tento typ rodin je charakteristické, že jsou vážně rozrušeny (disociovány) důležité vztahy, jejich rozvinutost a spolehlivost je nezbytným předpokladem psychologické funkčnosti rodinného prostředí. Narušeny mohou být vnější anebo vnitřní vztahy rodiny, eventuálně oboje.“ (Helus. 2015, s. 233)

Dochází ke dvěma základním formám narušení (disociací) a první z nich je oslabení vzájemných kontaktů a izolovanosti jedněch členů rodiny od druhých. Pokud dochází ke kontaktu mezi členy, tak jsou buď korektní a klidné, ale spíše formální a postrádají vcítění, vřelost, hlubší zájem. Dítě, které vyrůstá v tomto prostředí mívá zpravidla příznaky citového strádání čili deprivace. Druhou formou je konflikt mezi jejími členy, který je vyznačován neustálým napětím, neklidem, ustavičné napadání někoho, časté intriky a získání lidí na svou stranu. Ve vypjatých situacích dochází k vzájemnému fyzickému napadení, kdy příčinami jsou alkoholismus, zanedbávání domácnosti, nevěra. (Helus, 2015)

Rodiny se syndromem CAN

„Jedná se o rodiny se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, což je definováno jako poškození tělesného, duševního, i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakékoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Jde o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem. Tyto příznaky mohou vzniknout následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péče. Dítě trpí zanedbáváním svých důležitých životních potřeb.“ (Škoda, Fischer, 2014, s. 160)

Řadíme sem **fyzické týraní** a jeho formy, kam spadá jakýkoli akt násilí na dítěti a důsledkem je tělesné zranění, trvalé poškození dítěte nebo dokonce úmrtí. Také se jedná o určitou pravidelnost tohoto fyzického trestání dítěte a projevuje se ve formách nepřiměřeného bití rukou, což jsou pohlavky, facky nebo kopání do dítěte, údery pěstí, popáleniny, opaření horkou vodou, bodné rány, vytrhané vlasy, škrcení, svazování. Dalším projevem je **psychické týraní**, kdy se jedná o chování, které má negativní dopad na citový vývoj dítěte, jeho chování, osobnost, sebevědomí a navazování vztahů. Tato forma týraní je většinou propojena s dalšími projevy **syndromu CAN**. Nejčastěji se psychické týraní projevuje v hádkách, ponižování, zesměšňování, výhrůžky, vyvolávání strachu u dítěte, citová deprivace dětí, vydírání, neustálé srovnávání s úspěšnějším sourozencem, požadavek na nereálné výkony dítěte. Následujícím projevem je **sexuální zneužívání**, kdy je dítě vystavováno sexuálnímu kontaktu, chování, které vede k uspokojování potřeb zneuživatele. Tato forma zneužívání zahrnuje veškeré podoby chování se sexuálním podtextem. Zneuživatelem může být kdokoli, ale nejčastěji je to osoba, kterou dítě velmi dobře zná čili nějaký příbuzný. Řadíme sem kontaktní zneužívání, což je obnažování před dítětem, masturbace, pozorování nahého dítěte, vystavení dítěte sledování pornografických časopisů,

filmů. Další je zneužívání s kontaktem, což znamená osahávání, líbání dítěte na intimních místech, orální a anální sex, sexuální styk. Posledním je komerční zneužívání, a zde se jedná o donucení k pornografii nebo k prostituci. A poslední formou je **zanedbávání**, které se vyznačuje nedostatkem péče a příčinou je vážná újma na vývoji dítěte v oblasti tělesné i duševní, které probíhá neuspokojováním fyzických potřeb, nedostatkem jídla, oblečení, zanedbávání lékařské prevence a péče. Dále je dítě ponecháváno bez dozoru, nejsou uspokojeny emocionální potřeby a v poslední řadě zanedbávání výchovy, vzdělávání, zabránění ve školní docházce. (Škoda, Fischer, 2014)

Psychická deprivace v rodině

„Psychickou deprivaci můžeme definovat jako uspokojování potřeb citové jistoty a bezpečí v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu. Spočívá v nedostatku či absenci stabilních a spolehlivých emočních podnětů s mateřskou osobou. Vzniká v situaci, kdy matka (nebo jiná mateřská osoba) nemá o dítě zájem.“ (Škoda, Fischer, 2014, s. 163)

Jedná se o rodiče, kteří nemají pro rodičovskou roli dostatečné kompetence a nejsou schopni ji plnit z důvodu mentální retardace, závislosti na psychoaktivních látkách anebo nemají dostatečnou motivaci na výchovu dětí. Pro děti to znamená následek v kognitivní oblasti, kdy mají potíže s řečí, myšlením, což se odvíjí na výsledcích ve škole. Děti hůř zvládají zpracovávat své emoce, které nejsou stabilní, mění je podle aktuální situace a vyvádí tím ostatní z míry, projevují často výbušnost, podrážděnost a agresi. Problémem je i orientace v mezilidských vztazích, která vede k sebepodceňování. V dospělosti se deprivace projevu v problémech se seberealizací, která je důsledkem nezaměstnanosti, nezvládnutí rodičovské roli a nezvládnutí uspokojit potřeby svých dětí a vystavují je deprivaci (Škoda, Fischer, 2014).

Rodina a domácí násilí

Tímto jsou myšleny rodiny, ve kterých probíhají časté útoky, napadání, výhrůžky od blízké osoby a jejím záměrem je získat moc nad druhou osobou. Rodina je takto vyhodnocena na základě splnění těchto kritérií jeden z členů rodiny má nad druhými moc, dochází k násilným incidentům, které se neustále opakují. Domácí násilí bývá rozdělováno na fyzické (bití, škracení), sociální (omezování kontaktů s jinými lidmi) a ekonomické (omezení v přístupu k financím). Děti, které vyrůstají v takovémto rodinném prostředí jsou považovány za týrané. V případě, kdy děti bývají svědky násilí mezi členy rodiny, tak to má negativní vliv

na jejich psychosociální vývoj. Někdy se stává, že děti přejímají vzorce chování od svých rodičů, a poté se v dospělosti chovají stejně jako oni. (Matoušek, 2014)

OSPOD postupuje podle metodického doporučení MPSV, v němž se připomíná povinnost fyzických i právnických osob. OSPOD má povinnost prověřit rodinu a provést rozhovor s dítětem bez rodičů. OSPOD má právo podat předběžné opatření pro úpravu péče o dítě a následného umístění do zařízení a změnám výkonu rodičovské odpovědnosti. Po odchodu od agresora je nutné ponechat rodině adaptační dobu na 1-3 měsíce a dítě nenutit do kontaktu s rodičem. Rodiče dochází na odborné konzultace, které mapují rodinou situaci a potřeby dítěte, komunikaci s dítětem, posílení rodičovských dovedností. Na práci s rodiči navazuje asistovaný kontakt rodiče s dítětem, který navazuje na asistované předávání. Rodič dítě vyzvedne ze školky, školy, tak aby vše proběhlo v pořádku a záleží, jak se dítě cítí a jak je mu to příjemné. Pokud je kontakt rodiče pro dítě rizikový, tak je možné vytvářet knihu identity, aby dítě dokázalo zpracovávat svého rodiče v životě. Ve všech fázích je nutné dítě chránit před zátěží konfliktů mezi rodiči. (Matoušek, 2014)

Rodina s dospělým ve výkonu trestu odnětí svobody

Reakce dětí a dospělých na uvěznění dospělého člena se odvíjí od předchozích vztahů. Trest odnětí svobody nebo zatčení rodiče v přítomnosti dítěte u něj vyvolává pocity strachu, smutku hněvu. Některé děti nebyly zvyklé na přítomnost rodičů před jejich odnětím svobody, jiné děti mají nepředvídatelné rodiče, kteří jsou závislí na drogách a alkoholu, ale také se najdou rodiče, kteří se starají o děti před tím, než jsou uvězněni. Po náhlém zmizení jednoho rodiče je nutné zajistit péči o dítě a vysvětlit mu, kde je druhý rodič. V důsledku zhoršení finanční situace se rodina musí přestěhovat do jiného bytu a dětem najít novou školu, kterou budou navštěvovat. Pokud je ve vazbě otec, tak veškerá péče je na matce, ale v případě, že matka je uvězněna a otec nebo partner není schopen se o dítě postarat, tak musí být vyhledáno jiné řešení, a to v podobě péče jiné osoby, která je s rodinou v příbuzenském vztahu. Pokud by nevyšla tato varianta, tak dochází k umístění dítěte do ústavní péče. (Matoušek, 2014)

Na děti má značný vliv umístění rodiče do vězení, potýká se s pocity viny, nízkým sebevědomím, studem aj. Samozřejmě jsou poznamenány i vztahy mezi jednotlivými členy rodiny. Některé děti se uzavrou do sebe a nedůvěřují okolí, mívají problém s regresivním chováním jako je noční pomočování, také se projevuje větší procento zdravotních problémů,

zanedbávají školní docházku a ovlivní to i jejich výkon a prospěch ve škole. Starší děti mívají projevy agresivního a antisociálního chování. Rodičovské vztahy jsou do značné míry ovlivněny tím, kdo se o dítě stará a vychovává ho a tím rodič zjišťuje, že na dítě má slabý vliv. (Matoušek, 2014)

Rodina se závislým členem

Závislost je stav, který může vzniknout na základě dlouhodobého užívání určitých látek nebo opakování jednotlivých činností. Závislost je ovlivněna geneticky i komplexní strukturou osobnosti a faktory prostředí. Znakem závislosti je neschopnost řídit chování, i když se závislý snaží přestat se závislostí, tak se mu to nedaří. Pokud je člověk závislý delší dobu, tak navyšuje dávky, které pak ovlivňují jeho způsob života, vztahy s blízkými lidmi a pracovní uplatnění. Referenční skupinou bývají osoby, které jsou závislé na stejném druhu látky nebo nějakém podobném. Pokud jde o fungování v rodině, tak osoby mají dvě základní role, které jsou partnerská a rodičovská. Bohužel tyto role osoba nezvládá nebo v nich má velké výpadky a nedostatky, které se projevují v nezodpovědnosti, neplnění slibů a v bezohlednosti. Dalším možným vývojem v rodině, který může nastat je ten, že ta osoba v páru, které nebyla závislá a odrazovala druhého od návykových látek se stane taky závislou. Závislost podporuje agresivní chování, které může vyústit v domácí násilí (provinění-omluvy-recidiva). (Matoušek, 2014)

Závislost u rodiče nepříznivě ovlivňuje psychický, fyzický i sociální vývoj dítěte. Hlavně v případě, pokud je závislá matka, která užívá drogy, alkohol během těhotenství a pro dítě to může mít celoživotní následky v podobě poškození mozku nebo nějakých vývojových vad. Rodiče při užívání návykových látek nevnímají potřeby dítěte, a to způsobuje zanedbávání v oblasti základních potřeb jako je jídlo, pití, ošacení, hygiena. Výskyt týrání a zanedbávání se v rodinách závislých rodičů objevuje velmi často. S prohlubující se závislostí rodiče dochází ke změnám i v jeho pracovním životě, kdy rodič není schopen zvládat své zaměstnání, nepodává výkony jako předtím, je nesoustředěný, dělá větší množství chyb a vinu za neúspěchy dává jiným lidem. Velmi často dochází ke změnám zaměstnání a střídáním pracovních pozic, které je spojováno úplnou ztrátou zaměstnání. Bohužel nezaměstnanost závislého rodiče je zátěží pro rodinu hlavně v oblasti finanční. Rodiče, kteří mají problém se závislostí se potýkají se ztrátou společenského postavení a cítí se společností odsuzováni a dochází k trestným činům pod vlivem alkoholu drog, které jsou

spojovány s výtržnictvím, autonehodami, kriminalitou, násilím v domácnosti nebo na jiných lidech. (Matoušek, 2014)

Významným ohrožením pro děti závislých rodičů je transgenerační přenos závislosti. Jehož vysvětlení je takové, že v případě, kdy malé dítě se muselo vyrovnat se závislostí rodiče vzniká velká pravděpodobnost, že se dítě stane také závislým nebo si najde partnera, který má problém se závislostí. Proto se tento problém přenáší z generací ať už genetických či negenetických faktorů. (Matoušek, 2014)

Romská rodina ohrožená sociálním vyloučením

Dle Davidové (2004) rodina měla pro Romy vždy velký význam, neboť uspokojovala základní životní potřeby svých členů, ať se jednalo o funkci vzdělávání (chlapci se učili řemeslu, dívky se staraly o domácnost a své mladší sourozence), funkci ochrannou či sloužila jako zdroj obživy. Důležitý význam pak měla rodiny pro své členy v době kočování na území tehdejšího Československa. V romské rodině bylo možné identifikovat rozdílné genderové postavení. Romská žena byla vychovávána tak, aby se dokázala postarat o rodinu a má ekonomicky důležitější roli, neboť ona je ta, kdo musí zabezpečit přežití rodiny – jídlo, oblečení. Romský muž oproti ženě je navenek i uvnitř hlavou rodiny, nositelem a ochráncem prestiže, rozhoduje a nese zodpovědnost za rodinu (Davidová, 2004 in Urban, 2015, s. 12).

Velmi problematické bylo umisťování romských dětí do ústavní výchovy, protože tím byly narušeny a přetrženy rodinné vztahy, i když dětský domov zajistil péči o dítě a plnění jeho potřeb např. stravování, ošacení, pravidelnou školní docházku, tak poškodil navazování citového vztahu s rodinou, protože bylo vychováváno vychovateli majoritní společnosti. Jedním ze zásadních důvodů umístění dítěte do ústavní výchovy je bydlení v sociálně vyloučených lokalitách, jelikož úroveň bydlení je jedním z ukazatelů prostředí, v němž se odráží kvalita života. Mezi největší problémy v těchto lokalitách jsou stáří a kvalita bytových prostor, přeplněnost bytů, vysoké náklady chodu domácnosti (energie). (Čada, 2015 in Urban, 2015)

Také dle výzkumů Schuringy (2007 in Urban, 2015) chybí v romských rodinách základní služby jako je elektřina, kanalizace, pitná voda, což má za následek zdravotní komplikace (svrab, štěnice, hepatitida). Dalším důvodem, proč přichází romské rodiny o bydlení je pochybení na jejich straně, a to v porušení povinností placení nájmu, jelikož rodina se zadlužila a docházelo k velkým nedoplatkům za elektřinu a vodu. Podobná je situace i ve

zdravotním přístupem a jiným službám. Následujícím problémem je zadluženost romských rodin z důvodu nákupu ve velkém množství a špatným způsobem hospodaření, kdy rodiny utrácí spoustu peněz za elektroniku, značkové oblečení, nábytek. Na takovéto nákupy si často půjčují peníze a splátky mívají s vysokými úroky, které pak nejsou schopni splácet. (Gojová, 2008 in Urban, 2015)

Gökmen (2010) uvádí, že zadluženost Romů v sociálně vyloučených lokalitách je z důvodu přístupu nesplácení dluhů, který vysvětluje jako spoléhání se na to, že se tento problém nějak sám vyřeší. V těchto lokalitách je nezaměstnanost velmi vysoká, i když skoro 20 % obyvatel má práci, tak stále to nestačí na pokrytí dluhů, protože výdělky jsou nízké a pobyt v zaměstnání je pouze krátkodobý. Právě i od nabídky zaměstnání se odvíjí vzdělání, které pro Romy není stěžejní, spíše ke školám mají negativní vztah a nedůvěřují jim. Většina dospělých osob ve vyloučených lokalitách má pouze základní vzdělání. (Poláčková, 2008 in Urban, 2015)

2 PROCES ODEBRÁNÍ DÍTĚTE Z RODINY

Kapitola se zaměřuje na popis procesu odebrání dítěte z rodiny, který odkazuje na příslušnou legislativu, v rámci, které je realizován a spolupracuje s dalšími orgány. Dále vymezuje základní postup, v němž má zásadní postavení orgán sociálně-právní ochrany dětí a jakým způsobem se identifikují a vyhodnocují rodiny, kterým jsou odebrány děti. Poté je vysvětlen výkon ústavní výchovy a následné umístění do zařízení. V tomto případě se jednalo o dětský domov, ve kterém je důležité zmínit postavení a náplň práce vychovatele a ředitele. Poslední částí je socializace a adaptace dětí, které jsou umístěny v ústavní péči.

2.1 Realizace odebrání dítěte z rodiny

Zodpovědnost za dítě a jeho výchovu mají primárně rodiče, ale také je povinností států dítě chránit. Ochranu dětí a rodin je sepsáno v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky. Užší koncepcí ochrany dětí je sepsána v **zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**. *„Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje především na takové děti, u kterých dochází v důsledku dlouhodobě nepříznivé sociální situace v jejich rodině k ohrožení, porušení nebo nenaplňování jejich základních práv a potřeb. Nelze si však pod sociálně-právní ochranou dětí (dále jen OSPOD) představovat jen situace, které se týkají „sociálně problémových rodin“. Ochrana státu se v praxi často vztahuje také na děti, které se ocitly bez výchovy a péče v důsledku úmrtí nebo nezájmu rodičů. Stává se, že i normálně fungující matka dá po porodu dítě k adopci. To vše řeší OSPOD, stejně jako svěření dítěte do výchovy jiným osobám (adopce, pěstounská péče). Činnost OSPOD směřuje ale také k dětem, na nichž byl spáchán trestný čin, děti odchylovající se svým chováním od právních i společenských norem.“* (Kaczor, 2015, s. 208)

Nejvyšší pozici v systému SPOD zaujímá Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV), které se zaměřuje na tvorbu koncepce rodinné politiky, vydává právní předpisy a směrnice, kterými se řídí výkon sociálně-právní ochrany dětí. Krajské úřady jsou kompetentní k tvorbě metodiky a působí jako kontrolní a odvolávací orgán ve vztahu k obecním úřadům obce s rozšířenou působností. (Kaczor, 2015)

Znění návrhu na odebrání dítěte z péče rodičů

Přestože o nařízení předběžného opatření rozhoduje soud, OSPOD není zbaven zodpovědnosti za jeho postup, protože je povinen věnovat pozornost návrhu a popsat, jaké důvody ho vedly pro takto závažný zásah do rodinného prostředí a soukromého života. Platí,

že jakákoliv iniciativa OSPOD musí korespondovat se zájmy dítěte. Jakmile OSPOD podává návrh k soudu musí jít o závěry, které jsou podloženy vlastními zjištěními, které odráží a dokumentují aktuální situaci. Je nutné nesplnit pouze materiální kritéria, které byla uvedena ale i formálně správně návrh na předběžné opatření napsat. Návrh je klíčovým podkladem pro další práci s rodinou a důležitým zdrojem informací pro pomáhající profese a zařízení, kam se dítě umísťuje. Rozhodne se OSPOD, že odebrání dítěte z péče je nevyhnutelné a není varianta, že by dítě bylo svěřeno do péče někomu se širší rodiny, tak musí zvažovat jaké zařízení bude pro dítě nejvhodnější. Proto je důležité, aby OSPOD bral v potaz, jestli je dítě odebráno v důsledku dlouhodobě neřešené situace nebo v souvislosti s akutním problémem v rodině, jehož řešení bude trvat pár týdnů. V prvním případě se dítě umísťuje do školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a v druhém případě do ZDVOP. (Šabatová, 2017)

Taky je potřeba brát ohled na specifické potřeby dítěte mezi které je řazena krizová intervence a psychologická péče. Dalším specifikem může být tělesné postižení dítěte, ale je nezbytné nahlížet na situace ryze individuálně, protože každé dítě má jiné potřeby, případně závislost na péči jiné osoby. Pokud se jedná o dítě s poruchami chování, tak je v hodné zvážit umístění do diagnostického ústavu. Jestliže dlouhodobá spolupráce s rodinou, výstupy odborníků nasvědčují tomu, že může být vhodnější umístění do střediska výchovné péče, výchovného ústavu nebo dětského domova se školou, tak se zvažuje i tato varianta. V případě, že se jedná o odebrání více dětí z rodiny, tak by OSPOD i soud měli dbát na sourozenecké vazby a pokusit se je umístit do stejného zařízení a nerozdělovat je. Umístění dítěte do zařízení by mělo být pouze dočasným řešením nevhodných poměrů v rodině, a proto je nutné, aby vztahy mezi dítětem a rodičem byly, co nejméně narušeny. V rámci sanace rodinného prostředí zůstal i pravidelný kontakt dítěte s rodičem. Je také vhodné, aby OSPOD upozornil rodiny, které jsou ve velmi špatné finanční situaci využily možnost krytí nákladů spojených s cestováním za dítětem ve formě jednorázové dávky mimořádné okamžité pomoci. Podle ustanovení § 10 zákona o sociálně-právní ochraně dětí je povinen poskytovat pomoc rodičům nebo osobám odpovědným za výchovu dítěte. Po umístění dítěte do vhodného prostředí práce OSPOD nekončí, právě naopak by měla zintenzivnit. I v případech, kdy dochází k násilí ze strany rodiče je na místě s nimi i nadále pracovat. Také je důležité, aby práce s rodinou měla jasně stanovené cíle, na kterých se podílejí i všechny zainteresované instituce jako je OSPOD, zařízení, kde je dítě umístěno, případně doprovázející organizace. (Šabatová, 2017)

Nejvhodnější je varianta koordinace zařízení a OSPOD, kdy zpracovávají individuální plán ochrany dítěte a vzájemně se podílejí na jeho utváření. Cílem umístění do neutrálního prostředí je oddělit rušivé vlivy rodiče od dítěte, aby se mohlo začít s terapií a obnovením vztahu mezi rodičem a dítětem. Proto je nutností nastavit pravidla pro kontakt rodiče s dítětem, pokud se nenastaví dochází k tomu, že rodič ovlivňuje dítě negativním způsobem, jelikož on je neustále v problémovém prostředí. V případech, kdy jednání zákonného zástupce představuje reálné nebezpečí pro zdárný duševní vývoj dítěte, je OSPOD povinen navrhnout či podpořit taková opatření, jež by ohrožujícímu jednání zabránila. K tomu musí přistoupit i za cenu faktického omezení výkonu rodičovské odpovědnosti spočívajícího v návrhu na omezení nebo i zákaz styku. Omezit styk rodičů s dítětem může pouze soud. Ředitel zařízení může ukončit pouze probíhající návštěvu, během které se rodič chová nevhodně např. je pod vlivem návykových látek, je agresivní atd. Nemůže však stanovit rozsah styku dítěte s rodičem či jeho omezení. (Šabatová, 2017)

2.2 Výkon ústavní a ochranné výchovy

Legislativa upravuje ústavní a ochranou výchovu na základě **zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník**, konkrétně v částech dle § 971 až § 975, v nichž je popsána ústavní výchova.

Dle § 971 je vymezena ústavní výchova takto:

Pokud je výchova, zdraví nebo vývoj dítěte vážně ohrožen, a to v rozporu se zájmem dítěte, nebo pokud rodiče nemohou zajistit výchovu z vážných důvodů, může soud nařídit ústavní výchovu. Soud přitom musí zvažovat, zda by nebylo lepší svěřit dítě do péče fyzické osobě. Pokud jsou rodiče schopni zajistit výchovu dítěte jen dočasně, soud může dítě svěřit zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc po dobu nejvýše šesti měsíců. Pokud předchozí opatření nepomohla, tak soud může nařídit ústavní výchovu jako nezbytné opatření.

Jestliže rodiče nebo ti, kteří mají dítě ve své péči, mají nedostatečné bytové nebo majetkové podmínky, nemusí to samo o sobě být důvodem pro nařízení ústavní výchovy, pokud jsou jinak schopni poskytnout řádnou výchovu a plnit své rodičovské povinnosti. Pokud soud nařizuje ústavní výchovu, musí určit zařízení, do kterého bude dítě umístěno, přičemž zohlední zájmy dítěte a stanovisko orgánu pro sociálně-právní ochranu dětí. Soud se snaží umístit dítě co nejbližší k jeho domovu, rodičům nebo jiným osobám, které jsou mu blízké, i pokud rozhodne o přemístění do jiného zařízení pro ústavní nebo ochrannou výchovu. (89/2012 Sb., © 2010-2023)

V následujícím § 972 se hovoří o tom, že soud může nařídit ústavní výchovu dítěte na nejvýše tři roky a může ji prodloužit, pokud důvody pro ni stále trvají, ale vždy jen na další tři roky. Pokud důvody pro ústavní výchovu přestanou platit nebo je možné dítěti zajistit jinou péči než ústavní, soud ji zruší a rozhodne o další péči o dítě. Pokud je dítě osvojeno, ústavní výchova automaticky končí nebo pokud je dítě svěřeno do péče budoucímu osvojitelovi, ústavní výchova se přerušuje. I když uběhla doba stanovená soudem, dítě zůstává v ústavní výchově, dokud soud nevydá rozhodnutí o prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy. (89/2012 Sb., © 2010-2023)

V dalších § 973 - §975 je zmínka o tom, že „*pokud by bylo soudem rozhodnuto podle § 971, je soud povinen nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči. Za tím účelem zejména*

a) si vyžádá zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí,

b) si opatří vyjádření názoru dítěte, je-li dítě schopno si jej vytvořit a sdělit poté, co jej soud, s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, řádně poučí, a

c) vyzve rodiče dítěte k vyjádření jejich stanoviska.

Z důležitých důvodů může soud ústavní výchovu prodloužit až o jeden rok po dosažení zletilosti. Rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví také rozsah vyživovací povinnosti rodičů.“ (89/2012 Sb., © 2010-2023)

Dalším stěžejním zákonem pro ústavní a ochrannou výchovu je **zákon č. 109/2002 Sb.**, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

V zařízeních pro ústavní nebo ochrannou výchovu a preventivní výchovnou péči, jako jsou střediska výchovné péče, je nutné dodržovat základní právo každého dítěte na vzdělávání a výchovu v souladu s ústavními principy a mezinárodními smlouvami o lidských právech a svobodách, na které je Česká republika vázána. Tyto zařízení musí vytvářet podmínky, které posilují sebedůvěru dětí, podporují rozvoj citové stránky jejich osobnosti a umožňují aktivní účast v životě společnosti. Při práci s dětmi musí být brány v úvahu jejich individuální potřeby a věkové specifikace, aby se zajistil plný a harmonický rozvoj osobnosti každého dítěte. (109/2002 Sb., © 2010-2023)

Zařízení slouží k poskytování náhradní výchovné péče pro nezletilé osoby, obvykle ve věku od 3 do 18 let a v některých případech do 19 let, na základě soudního rozhodnutí o ústavní výchově, ochranné výchově nebo o předběžném opatření. Cílem zařízení je zajistit zdravý vývoj, řádnou výchovu a vzdělání dítěte. Zařízení spolupracují s rodinou dítěte a pomáhají jí s řešením záležitostí souvisejících s péčí o dítě, včetně rodinné terapie a výuky dovedností nezbytných pro výchovu v rodině. Zařízení také podporují přechod dítěte zpět do jeho původního rodinného prostředí nebo jeho umístění do náhradní rodinné péče. (109/2002 Sb., © 2010-2023)

Střediska mají za úkol předcházet negativním projevům chování dítěte a pomoci mu se zdravým vývojem prostřednictvím preventivní a výchovné péče. Pokud již vznikly poruchy chování, snaží se střediska odstranit jejich příčiny a důsledky. Tyto instituce poskytují podporu rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, aby mohli řešit problémy spojené s péčí o dítě a zachovat rodinné vazby. Střediska spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a dodržují individuální plán ochrany dítěte. (109/2002 Sb., © 2010-2023)

Následuje zařízení, které poskytuje ústavní výchovu a pro tuto práci je stěžejní **dětský domov** dle zákona (109/2002 Sb.) konkrétně §12 jej popisuje jako zařízení, které pečuje o děti na základě jejich individuálních potřeb. Jedná se o děti, které nemají závažné poruchy chování a byla jim nařízena ústavní výchova za účelem zajištění péče. Primárně má plnit úlohu výchovného, vzdělávacího a sociálního zařízení. Děti, které jsou přijaty do dětského domova navštěvují školy, které nejsou součástí zařízení. Do dětského domova se umísťují děti ve věku od 3 do 18 let a také nezletilé matky s jejich dětmi. Základní organizační jednotkou v dětských domovech a dětských domovech se školou je tzv. rodinná skupina. Ta je zpravidla složená z chlapců i dívek různého věku. (109/2002 Sb., © 2010-2023)

2.3 Pracovníci dětského domova

Požadované předpoklady pro výkon profese jsou popsány v zákoně č. **563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících**. Společně pro všechny pedagogické pracovníky zákon ukládá především bezúhonnost, zdravotní způsobilost a znalost českého jazyka. Kvalifikačními předpoklady jsou § 16 a jedná se o absolvování vysokoškolského studia v oboru speciální pedagogika pro vychovatele či sociální pedagogika nebo absolvování vysokoškolského či středoškolského studia pedagogiky doplněné o absolvování programu celoživotního vzdělávání zaměřeného na speciální pedagogiku. (563/2004 Sb., © 2010-2023)

Pracovní náplň vychovatele dle autora Dosoudila (2012) se řadí do těchto kategorií péče, zajištění bezpečnosti, administrativa, profesionální rozvoj, vlastní výchovná činnost s klientem a skupinou klientů. Péči popisuje jako činnost, která je spojována se zajišťováním základních potřeb dětí, které byly svěřeny vychovateli. A na základě běžných činností, které vychovatel naučí dítě napomáhá rozvíjet a formovat osobnost dítěte. Další částí je zajištění bezpečnosti dětí, které spočívá v lékařské péči, případné vyhledávání rizikového chování a následného řešení. Následující náplň práce je administrativní, v rámci, které vede v evidenci nákup oblečení, hygienických prostředků, školních pomůcek atd. Také se zapisují významné projevy chování dětí, před diagnostickou poradou vypracovává hodnocení dětí s návrhem na další postup. Další je vlastní výchovná činnost s dítětem a skupinou, kdy se snaží plně zapojit a motivovat děti k aktivitám, zaměřuje se na rozvoj vnitřních motivačních struktur, změnu hodnotové orientace. (Vybraná témata vychovatelské práce © 2012)

Role rodiče a role profesionálního vychovatele se liší dle Matějčka (2005) především v aspektech týkajícího se právního vztahu, který je z pozice zaměstnance a odpovídá za svěřené dítě, s tím souvisí přebírání veškerých rodičovských povinností, ale práva jsou ponechána rodičům. Ve společensví prostoru, času a prožitku se vychovatel blíží k rodinné výchově a poskytuje dítěti vlastní vzor při řešení problémů, při chodu domácnosti, plánuje s dítětem aktivity, předává mu modely společenských vztahů, postojů a hodnot a samozřejmě dítěti pomáhá při přípravě do školy. Trvalost a hloubka citových vztahů je narušena v institucionální výchově, jelikož dochází ke střídání vychovatele. Na základě tohoto dochází k sociální hyperaktivitě, což znamená, že dítě navazuje kontakt bez zábran. Co se týče společné budoucnosti mezi dítětem a vychovatelem, tak se jedná o plánování a přípravu na samostatný život dítěte, aby si bylo schopno poradit, jakmile opustí dětský domov a bylo nezávislé a dokázalo žít spořádaný život. (Vybraná témata vychovatelské práce © 2012)

Také je nutné vymezit **práva ředitele** zařízení, kam je dítě umístěno a dle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ochranné a ústavní výchovy se jedná o povolení dítěti za určitých podmínek pobyt mimo zařízení, dát soudu návrh na umístění dítěte s uloženou ochrannou výchovou mimo zařízení, povolit dítěti s nařízenou ústavní výchovou přechodné ubytování mimo zařízení, kvůli vzdělávání, zrušit pobyt nebo přechodné ubytování dítěte, protože se řádně nechová. Dále může zakázat nebo přerušit návštěvu osob odpovědných za výchovu nebo jiných osob v zařízení v případě jejich nevhodného chování, které by nepříznivě působilo na výchovu dětí. Také být přítomen při otevření listovních nebo balíkových zásilek

nebo převzít od dítěte do dočasné úschovy cenné předměty, finanční hotovost převyšující výši kapesného, schvalovat opatření ve výchově podle § 21 navržená příslušným pedagogickým pracovníkem. Ředitel může také požádat příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí o informace o poměrech v rodině dítěte, které bylo umístěno do zařízení, a v případech, kdy je dítěti zprostředkovávána pěstounská péče nebo osvojení, také informace o postupu při tomto zprostředkování. Na základě písemné žádosti nahlížet do spisové dokumentace vedené příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí o dítěti umístěném v zařízení. (109/2002 Sb., © 2010-2023)

Pedagogičtí pracovníci dostávají v rámci svých kompetencí informace o anamnéze přiděleného dítěte, tak aby mu mohli věnovat svou pozornost s ohledem na věk a osobní zvláštnosti. Vypracují adaptační plán dítěte, své poznatky si pečlivě zaznamenávají. Připraví ostatní děti, tak aby adaptace proběhla co nejrychleji a dítěti se na přivítanou zakoupí dáreček. Důvody pro umístění dítěte do dětského domova jsou na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření, nařízení ústavní výchovy. (Vnitřní řád DD © 2022)

Ředitelka dětského domova nebo její zástupce má na starost přijímá děti do zařízení, zajistí školské zařízení, které dítě bude navštěvovat, založí osobní spis dítěte (rodný list, dokumentace pedagogická, psychologická, zprávy z odborného zdravotního vyšetření, rozhodnutí soudu). (Vnitřní řád DD © 2022)

Kmenový vychovatel, do jehož skupiny bylo dítě svěřeno má za úkol seznámit dítě s vnitřním řádem DD, podle potřeby provede nákup obutí a ošacení, založí šatní deník, převezme kartu zdravotního pojištěnce, zajistí zdravotní prohlídku, představí dítě ve školském zařízení, kam je zařazeno, zajistí jeho stravování, zpracuje program rozvoje osobnosti dítěte a provede s ním seznámení všech pedagogických pracovníků. (Vnitřní řád DD © 2022)

2.4 Emoční vývoj dítěte

Emoční prožívání dětí v batolecím věku je charakterizováno v souvislosti s rozvojem sebeuvědomování a potřeby sebeprosazení, že na aktuální frustraci reagují vztekem. Dále projevují strach, protože se rozvíjí kognitivní funkce a souvisí s pocity nejistoty, která mají k novým nebo neznámým objektům. Jakmile batole rozvíjí sebeuvědomování začínají hledat a rozvíjet určité limity, které se vážou se sebehodnotícími emocemi. Objevují se pocity studu, zahanbení, když je rodič okřikne a s tím souvisejí projevy lítosti. Taká se rozvíjí vztahy k lidem a ztrácí obavy z cizích lidí, protože umí rozlišit osoby ve svém okolí.

Intenzita separační úzkosti je chápána v tomto věku jako uvědomění vlastní samostatné existence. V batolecím věku je důležité rodinné teritorium, které pro dítě představuje pocit bezpečí a rozvíjení intimnějších vztahů s blízkými lidmi. Na začátku batolecího věku by dítě mělo mít s matkou pevnou vazbu. V případě, pokud ano, tak projevují větší sebedůvěru v prozkoumání okolí a je schopné reciproční interakce. Jakmile děti nemají vytvořenou pevnou vazbu s matkou, tak bývají nejisté. (Lewis, 2013 in Vágnerová, 2022)

Proto Ainsworthová (1989) vymezuje tři typy nejisté vazby, které ovlivňují další rozvoj dětské osobnosti. První je úzkostná vazba, která je charakteristická nadměrným lpěním na matce a mívají silné úzkosti, když má dojít k separaci nebo přítomnosti cizí osoby a neprojevují zvědavost v nových situacích. Další je úzkostně-vyhýbavá, což se projevuje ve vyhýbavosti nebo slabému kontaktu s matkou. Děti mají lhostejný přístup k separaci, jelikož nemají skoro žádnou vazbu s matkou. Poslední vazba je ambivalentní a jedná se o kombinace těsného kontaktu a odmítavých projevů, které vystihují nedostatečný projev zájmu od matky. (Vágnerová, 2022)

Děti v předškolním věku mají tendenci přizpůsobovat skutečnost svým přáním a potřebám, rozvíjí se u nich fantazie a typickým znakem myšlení je útržkovitost. U dětí v předškolním věku je jejich emoční prožívání stabilnější a vyrovnanější než v batolecím věku. Pokud jsou s něčím nespokojené umí to slovy vyjádřit. Emoce bývají intenzivnější a umí přecházet z jedné kvality do druhé. Většina emocí je spojována s aktuální situací a okamžitým uspokojením. Změny v emočním prožívání lze shrnout do několika bodů jako je vztek a zlost, kdy děti rozumí příčinám a zlost mívají při různých zákazech a příkazech. Dalším jsou projevy strachu, které jsou způsobeny představivostí dítěte. Následujícím je smysl pro humor, který odpovídá jejich způsobu uvažování. A posledním je význam budoucnosti a očekávání s tím spojené a děti se dokáží na něco těšit. V předškolním věku rozvíjí vztahové emoce a v sociálním kontextu dokáží rozlišit lásku, nenávisť, sympatii i soucit a pocit sounáležitosti. Morální uvažování ovlivňuje schopnosti hodnotit nějakou situaci z pohledu jiného člověka a hrají v tom roli i zkušenosti z rodiny, protože normy chování dětem předávají dospělí. Učí se od nich, jakým způsobem reagovat, chovat se, a hlavně řešit problémy nebo konflikty, které mohou nastat. Také se rozvíjí dětské svědomí, který má funkci vnitřního regulačního systému. (Vágnerová, 2022)

Ve školním věku se rozvíjí emoční inteligence, a to znamená schopnost se vyznat v emocích a umět je regulovat. Školáci umějí své pocity lépe rozlišovat a chápou souvislosti a rozlišují, co jim vadí a proč tomu tak je. V 8-9 letech děti vnímají protichůdné neboli ambivalentní

pocity, které zahrnují pozitivní i negativní emoce vztahující se ke stejné události. Ve školním věku děti postupně propojují emoční i rozumové hodnocení a chápou, že lidé mohou určitou situaci vnímat a prožívat odlišně, protože mají jiná očekávání a zkušenosti. Děti v 9-11 letech vědí, že o čem přemýšlí má značný vliv na jejich náladu, a naopak emoční ladění ovlivňuje uvažování. Také dokážou lépe porozumět emocím jiných lidí a rozvíjí se i schopnost empatie. Morální vývoj narůstá znalostmi morálních pravidel, ale také proměně motivace k jejich dodržování. Pravidla, které děti dodržují pochází ze strany autority a ta by měla být příkladem pro jejich dodržení. Ve funkčních rodinách projevují členové své emoce, zvládnou o nich diskutovat a ovládat. Dítě se učí chápat vlastní i cizí emoční prožitky a chápat jejich záměr, v případech narušení vztahu mezi rodiči a dítětem ztrácí tyto schopnosti. Pokud se rozpadne rodina, kvůli rozvodu dětí ztrácí jistotu rodinného zázemí a obvykle se to projeví i ve vztahu ke škole. Reakcí na prožité trauma může být ztráta motivace ke školním výsledkům. (Vágnerová, 2022)

Dospívání zahrnuje období od 10 do 20 let a dochází ke komplexní proměně osobnosti jak tělesné, psychické tak i sociální. Tyto změny jsou podmíněny biologicky a ovlivňují psychické a sociální faktory. Období dospívání je typické hledáním vlastní identity, bojem s nejistotou, pochybnosti o sobě samém, jelikož se jedná o přechod mezi dětstvím a dospělostí. Období dospívání se dělí na dvě základní fáze ranná adolescence a pozdní adolescence. (Vágnerová, 2022)

Raná adolescence probíhá mezi 11–15 rokem a nejvýraznější změna je tělesné dospívání spojené s pohlavním dozríváním a mění se sebepojetí a chování okolí. Také mění způsob myšlení, kdy dospívající je schopný uvažovat hypoteticky a hormonální změny ovlivňují emoční prožívání, které mají objektivní i subjektivní dopad. Dále dochází k odpoutání od rodičů a spíše tíhne adolescent ke svým vrstevníkům. Dochází k další životní změně, a to k ukončení povinné školní docházky, která vede ke změně prostředí a výběru směru zaměstnání. V tomto období je potřeba větší svobody a rozhodování se sama za sebe, které vede k rozvoji dalších kompetencí. Zásadní je potřeba dosažení přijatelné pozice ve světě, což znamená oblast výkonu a sociální akceptace. (Vágnerová, 2022)

Pozdní adolescence je vymezena od 15-20 let a její počátek je určen pohlavním dozráním, kdy dochází k prvnímu pohlavnímu styku. Nejzásadnější je komplexní psychosociální proměna, v níž se mění osobnost a společenská pozice dospívajícího. V této části je ukončeno další vzdělávání a následuje nástup do zaměstnání nebo další úrovni vzdělávání. Přijetí specifické kultury a stylu života, přijetí hodnot slouží k určení sociální identity.

Rozvíjí se vztahy s vrstevníky a navazují partnerství. V 18 letech dosahují adolescenti plnoletosti a s tím souvisí i zodpovědnost za své jednání. Základem dospívání je nalézání vlastní identity, které odpovídá jejich představám a projevují větší snahu sebepoznání. Proto je smyslem pozdní adolescence poskytnout jedinci čas, aby porozuměl sám sobě. (Vágnerová, 2022)

2.5 Adaptace a socializace dítěte

*„Pro úspěch ve společnosti je potřebné osvojit si takové vlastnosti a dovednosti, které preferuje daná společnost. Proces osvojování si způsobu chování a seznamování se s kulturním prostředím, osvojení si společenských norem, plné přizpůsobení se společenskému životu, se nazývá **socializace**. Lidský jedinec přichází na svět jen jako potencionální člověk a stává se v procesu socializace, jehož výsledkem je získání specificky lidských způsobů psychického reagování, vnímání, myšlení, cítění a konání, tedy osvojení si vlastností, které mu umožňují život ve společnosti.“* (Slaměník, Výrost, 2019, s. 47)

Každá společnost si vytvořila určité představy, jakým způsobem by jedinci měli vykonávat sociální role, které souvisí s jejich pohlavím, věkem, postavením, zaměstnáním a jaké hodnoty by měli sdílet. Proto své představy zahrnují do tzv. norem, které napomáhají regulovat chování a prožívání jedince. Z těchto požadavků je vytvořen obsah socializace, který se předává v rámci činitelů socializace. (Slaměník, Výrost, 2019)

Kořa (2018, in Jedlička, 2018) zdůrazňuje, „že termín socializace je významově mnohem širší než výraz výchova. Popisuje totiž veškeré vědomé i nevědomé, ekologické, urbanistické, hospodářské, politické a kulturní faktory, které ovlivňují osobnostní a společenský vývoj dítěte, dospívajícího i chování a sebepojetí psychosociálně zralého a ekonomicky soběstačného dospělého. Jde o adaptivní proces, v jehož průběhu jedinec následkem pozitivních i negativních sociálních sankcí rozpoznává, které normy lidé kolem něho respektují, co pokládají za kulturní hodnoty a jaké chování od něho očekávají.“

Úplně první fází je průběh před přijetím do dětského domova a následný nástup. Podílí se na tomto procesu příslušný sociální odbor a jeho pracovníci, kteří mají dítě na starost. V momentě, kdy kontaktují dětský domov, dochází k vzájemnému předání nezbytných prvotních informací o dítěti, což je věk, pohlaví, škola, problematika vztahující se k důvodům umístění dítěte do dětského domova. Na základě těchto informací je nezbytné rozhodnutí, zda je možnost zajistit dítěti v zařízení odpovídající péči. Před samotným přijetím dítěte je nutno zajistit školu, kam může v případě nástupu neprodleně nastoupit a

vykonávat povinnou školní docházku. Sociální pracovnice dětského domova, která zajistí ve spolupráci s OSPOD, či sociálním oborem příslušného úřadu při předání dítěte nezbytné dokumenty. Následně je vysvětlena **fáze adaptace v zařízení**. (Celoroční plán práce © 2020-2021)

Fáze prvního dojmu – v této počáteční fázi dítě získává tzv. první dojem. Probíhá první den při přivítání a seznámení se s osobami a dětmi v zařízení, tzn. atmosférou zařízení, vizuálním prostředím domova, se svým pokojem, lůžkem, s místem na své osobní věci, první vstupní rozhovor s ředitelkou a kmenovým vychovatelem. Pověětšinou zanechá u dítěte emoční stopu, proto je pro nás podstatné, aby v tento den bylo vše pro přijetí dítěte připraveno jak po lidské, tak materiální stránce.

Fáze orientace – tato fáze trvá zpravidla jeden týden, ovšem s ohledem na mentální úroveň a věk dítěte může trvat i déle. Jedná se o bližší seznámení se s rodinnou skupinou, kde je dítě umístěno, s dětmi v této skupině, všemi ostatními dětmi a vychovateli, tedy dvěma denními a jedním nočním vychovatelem nebo asistentem pedagoga. Dále pak dítě poznává denní režim a vnitřní řád domova, tedy i svá práva a povinnosti, návštěvy, výlety, odměny, tresty, pravidla, možnosti, které mu jsou nabídnuty, dále se začíná orientovat v okolí domova – škola, hřiště, lékař apod.

Fáze integrace – tato fáze počíná probíhat zpravidla druhý týden a trvá až dva až tři měsíce, v rámci individuálního přístupu může trvat i rok. Tato fáze zahrnuje zapojování se do jednotlivých činností v rodinné skupině – v rámci práv a povinností nebo zájmových činností. U každého jedince je to velmi individuální, nejen podle věku, ale i z hlediska osobnostních vlastností a míry poškození dítěte, mentální úrovně a věku dítěte, jeho schopností a dovedností. Rozvíjí se společná činnost – pracovní, zájmová, ale například i plnění služeb.

Fáze sebeprosazování dítěte – trvá zpravidla do jednoho roku po příchodu dítěte do zařízení. V této fázi je již dítě plně seznámeno s prostředím, řádem a celkově fungováním daného zařízení. Dítě si začne hledat a vytvářet své místo na rodinné skupině a má potřebu se prosadit. Začne o sobě a o svých pozitivních i negativních zážitcích z dob, než se dostalo do domova, pomalu vyprávět. Roli zde hraje i míra poškození a věk dítěte, taktéž i jeho osobnostní vlastnosti. Děti si testují a vymezují hranice, co všechno si mohou či nemohou dovolit, tato interakce funguje i opačně, tedy i stávající děti vytyčují hranice proti nově přichozímu dítěti.

Fáze ukončení adaptace – tato fáze trvá zpravidla tři měsíce až výjimečně dva roky, záleží opět na mnoha aspektech, proto je její délka velice individuální. Tato fáze je koncem adaptačního procesu – dítě si již našlo své místo v rodinné skupině, ví, kde jsou hranice, které nemůže překročit, našlo si přátele a zcela se zapojilo do chodu domova. Všechny tyto fáze se prolínají a navzájem se ovlivňují, jejich doba trvání se může zkracovat či prodlužovat, záleží na individualitě každého dítěte. (Celoroční plán práce © 2020-2021)

Matějček (2010) rozvedl **pět psychických potřeb**:

1. **Potřeba přívodu podnětů v přiměřené míře a variabilitě**, což znamená, že dítě potřebuje kolem sebe různé hračky, příjemné prostředí, ale také osoby, které se mu věnují a dávají dítěti pocit bezpečí a lásky.
2. **Potřeba smysluplného života**, aby dítě žilo ve stabilním a stálém sociálním prostředí, ve kterém o něj pečují osoby a pomáhají mu s orientací. V kojeneckém věku projevují děti radost, když objeví řád, pravidelnost a mohou je ovlivnit vlastní činnosti. Změny prostředí věcného a sociálního např. při přechodu z jednoho ústavního zařízení do druhého dítě traumatizují, protože ztratí to, co doposud chápalo. Proto je potřeba v každém vývojovém stádiu dítě ustálit a uspokojit jeho potřeby.
3. **Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů** to znamená vztahů k sobě samým, rodičům a k osobám dalších primárních vychovatelů. Právě uspokojení této potřeby přináší dítěti pocity jistoty a bezpečí, které jsou podmínkou pro vnitřní integraci osobnosti. Následně, když má dítě kladný vztah k sobě samému, tak dokáže navazovat vztahy s dalšími členy rodiny, vrstevníky, a proto pro něj bude daleko jednodušší se zapojit do kolektivu. Dále je potřeba důvěrných vztahů, což znamená vztah mezi dívkou a chlapcem, která vede k nalezení životního partnera.
4. **Potřeba vědomí vlastní identity tedy vlastního „já“**, zde se jedná o vlastní společenské hodnoty. Dítě si vytvoří představu o sobě na základě toho, jakým způsobem přijímají hodnoty, projevy chování ostatní lidé a v čem jej oceňují nebo naopak kritizují. Utváření si sebevědomí ovlivňuje prožívání společenských vztahů a vývoje společenských postojů, které se v dalších fázích vývoje mění.
5. **Potřeba otevřené budoucnosti** představuje životní perspektivy a motivuje k aktivitě, ale uzavřená budoucnost vede k apatii, zoufalství, beznaději. Tato potřeba se rozvíjí nejvíce v mladším dospívání a vrcholu dosahuje v době reprodukce a ve

stáří se opět zkracuje. Dítě v ústavní výchově se kolikrát necítí jako osoba, která může o něčem rozhodovat. (Vybraná témata vychovatelské práce © 2012)

Následně vysvětluje autor (Helus, 2009) **čtyři kategorie rizikových vychovatelů**, kteří mohou bránit úspěšné socializaci a adaptaci dítěte na změny, které se odehrály v jeho životě. Na základě těchto vychovatelů jsou popsány, jakým způsobem vnímají svou úlohu. První z nich popisují jako **vychovatele, kteří chápou dítě jako „tvárný“ materiál**, což znamená, že si dítě zformují tak, jak si sami stanovili. Podřízenost dítěte znemožňuje objevování zvědavého zjišťování a dotazování. Dítě ve výsledku dosáhne, čeho potřebuje, ale bez jakékoli další námahy zjistit další informace, které by ho dál rozvíjely. Další rizikem je **vychovatel, který chápe dítě jako ohrožení**, protože má pocit, že ho dítě zesměšňuje, znemožňuje před ostatními. Vychovatel dítěti nevěří a za vším hledá nějaký záměr, a proto dítě ztrácí smysl o něco se pokoušet. Následuje další problém a to **vychovatel, který chápe dítě jako někoho, kdo může naplňovat jeho nenaplněné ambice**. Probíhá to tak, že vychovatel vidí v dítěti nějaký potencionál, a poté ho nutí jít tímto směrem. Nastává zde nepříjemnost ve chvíli, kdy dítě nemá na danou činnost předpoklady a může to být pro ně frustrující. Také se může jednat o **ochranářského vychovatele**, který si vybere jedno dítě, které mu je nějakým způsobem blízké a ochraňuje ho před ostatními. Bohužel to má negativní vliv na dítě, protože má problém se samo před ostatními bránit, neumí komunikovat s dalšími lidmi a není pro něj jednoduché zapadnout do kolektivu. „*Proto autor doporučuje nevyváženost respektu vychovatele k vychovávanému a respektu vychovávaného k vychovateli.*“ (Helus, 2009 in Škoviera, 2022, s. 67)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM

Výzkum je zaměřen na životní událost odebrání dítěte z rodiny. Myslím si, že je důležité se věnovat této problematice, protože se spousta rodin v dnešní době může nacházet v podobné situaci, kdy orgán sociálně-právní ochrany dětí jim může odebrat dítě z péče a následně je umístit do ústavní výchovy, kvůli problémům ohrožujících výchovu a vývoj dítěte.

A vypovídá o tom i statistika MPSV v níž se zjistilo, že v roce 2021 bylo z péče rodičů odebráno 5 630 dětí. Nejčastěji byly děti odebrány, kvůli zanedbávání výchovy dítěte, což se týkalo 1 463 dětí. Dalším nejčastějším důvodem byly jiné překážky na straně rodičů, zde se problém vyskytoval u 719 dětí, a pod touto kategorií si můžeme představit například nástup rodiče do výkonu trestu odnětí svobody nebo dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav. Stále však platí, že ke konci 2021 byl vysoký počet dětí umístěných do výchovných zařízení. Pokud sečteme zařízení pro výkon ústavní výchovy (nejčastěji dětské domovy) a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, tak se jedná o 6 874 dětí. (MPSV © 2022)

Primárně se výzkum zaměřuje na životní událost odebrání dítěte z rodiny. A proto je důležitý pohled paní ředitelky, vychovatelů a sociální pracovnice dětských domovů na tuto zkušenost. Dále také jakým způsobem vnímají rodinné prostředí a jeho funkčnost, s tím spojené problémy, ve kterých se rodina nachází a jaké byly důvody pro odebrání dítěte z rodiny.

Dále je nutné podrobněji prozkoumat vztahy mezi dítětem a jeho rodiči, zda se o dítě zajímají, jaké u nich proběhly změny po odebrání dítěte z péče. Jestli rodiče zapracovali na svých nedostatcích, a mají snahu dítě získat zpět do péče. Také aby paní ředitelka a vychovatelé zhodnotili chování rodičů odebraných dětí, a pokud zaznamenaly nějaké změny před, během a po jejich odebrání z rodiny, které jsou zásadní pro celý případ daného dítěte. Samozřejmě nesmí chybět i základní charakteristika rodiny a jednotlivých členů, kteří se podílejí na výchově dítěte. Důležitou částí bude i spolupráce rodičů, pracovníků dětského domova, do kterého bylo dítě umístěno. A následná adaptace dítěte na změny, které proběhly v jeho životě.

Dle Pazlarové (2014, s. 81) je výchova dětí jednou z oblastí, v níž ohrožené rodiny často potřebují určitou míru podpory. Mezi časté výchovné problémy, které se objevují ze strany rodičů dělí do několika kategorií a jednou z nich je výchova ohrožující zdárný vývoj, zdraví či život dítěte, kam patří případy zanedbávání péče, fyzické týrání a další.

3.1 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem je analyzovat životní událost odebrání dítěte z péče a identifikovat klíčové momenty, které byly zásadní při odebrání z rodin z pohledu ředitelek, vychovatelů dětských domovů.

V souvislosti s hlavním výzkumným cílem byly stanoveny dílčí výzkumné cíle.

3.1.1 Dílčí výzkumné cíle:

- Popsat průběh odebrání dítěte z rodiny a následného umístění do ústavní výchovy z pohledu ředitelek dětských domovů.
- Analyzovat vztah dítěte s rodiči po odebrání z rodiny z pohledu vychovatelů a ředitelek.
- Zjistit, jak ředitelky a vychovatelé vnímají možnosti navrácení dítěte do rodiny a jaké kroky by měli rodiče podniknout pro získání zpět do své péče.

3.2 Výzkumné otázky

Jaký je pohled ředitelek a vychovatelů z dětských domovů na životní událost odebrání dítěte z péče a které klíčové momenty byly zásadní při odebrání z rodin?

Na základě hlavní výzkumné otázky byly stanoveny dílčí výzkumné otázky.

3.2.1 Dílčí výzkumné otázky:

- Jak popisují ředitelky dětských domovů celý proces odebrání dítěte z rodiny a následné umístění do ústavní výchovy?
- Jaké vztahy mají děti se svými rodiči po jejich odebrání z pohledu ředitelek a vychovatelů?
- Jak ředitelky a vychovatelé vnímají možnosti navrácení dítěte do rodiny a jaké kroky by měli rodiče podniknout pro získání zpět do své péče?

3.3 Pojetí výzkumu

Za účelem zjištění, jaká je životní zkušenost dětí s odebráním z péče od jejich rodin, jsem zvolila **kvalitativní výzkumné pojetí**. Švaříček a Šed'ová (2007, s.18) tvrdí, že v kvalitativním přístupu je cílem výzkumníka porozumět situaci tak, jak jí rozumějí sami aktéři, což znamená popis detailů každodenní reality, chápání jejich chování v sociálním kontextu. A proto je nutné získat celkový obraz a náhled o zkoumaných jevech, propojit je do vzájemných souvislostí a vztahů, ve kterých se nacházejí.

Jde především o to, zjistit jaká je životní zkušenost dětí s odebráním z péče od rodiny z pohledu pracovníků dětských domovů. Analyzovat a popsat jejich zkušenost prostřednictvím rozhovorů s pracovníky, kteří poskytnou důležité informace pro výzkum.

3.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří pracovníci ze dvou dětských domovů, kteří mají zkušenost s odebráním dítěte od rodiny a následného umístění do dětského domova. Konkrétně se jedná o 7 pracovníků, kteří jsou na pozicích ředitelky, vychovatel/ky a jsou součástí tohoto procesu. Proto je velmi důležité specifikovat, jakým způsobem budou respondenti vybráni. Výběr výzkumného souboru byl tedy zvolen záměrně a na základě těchto kritérií byli respondenti vybráni a jedná se o:

- Pracovníky na pozicích ředitelka, vychovatel/ka dětského domova,
- Pracovníky, kteří mají dlouholetou praxi minimálně 10 let,
- Pracovníci, kteří pracují v dětském domově rodinného typu.

Dle Miovskeho (2006) je záměrný výběr nejrozšířenější metodou využívanou v kvalitativním výzkumu. Cílem je vyhledání účastníků, kteří splňují předem stanovená kritéria a současně jsou ochotni účastnit se daného výzkumu.

Prvním kritériem, které bylo vybráno je pozice pracovníků v daném zařízení. Kdy se výzkum zaměřuje na pozice ředitelky, vychovatel/ky, protože ředitel je součástí procesu při žádosti o přijetí dítěte do dětského domova. Vychovatelé se setkávají s dítětem denně a díky jejich spolupráci s dětmi i rodiči mohou pomoci zjistit, zda rodiče mají zájem o své dítě, jestli se chtějí podílet na jeho výchově. Také jestli došlo k nějakým změnám v rodinném prostředí, v jaké situaci se nachází rodina, ať už v rámci finančního zabezpečení, stabilního zaměstnání či nápravě v jejich chování. Následujícím ukazatelem může být i způsob projevu zájmu při budování vztahu mezi dítětem a rodičem, jak tráví společný čas, jak si dokáží zorganizovat

veškeré aktivity, které si naplánují. Nebo s kým se rodina stýká, jak komunikuje s dítětem i ostatními členy domácnosti. Následujícím kritériem je délka praxe, která byla zvolena alespoň na 10 let. A to z toho důvodu, že se předpokládá daleko větší zkušenost a znalost s odebráním dítěte a přijetím do dětského domova než pracovník, který má pouze roční praxi. Pracovníci s dlouholetou praxí mají určité zkušenosti a ví jakým způsobem mají s dítětem pracovat, aby se dokázalo adaptovat na změny, které proběhly v jeho životě. A pomoci mu překonat přechod z rodinného prostředí do dětského domova a snažit se začlenit do kolektivu dalších dětí a vyrovnat se se změnami. Dalším kritériem je ústavní zařízení a jedná se tedy o dětský domov rodinného typu, do kterého bývají děti velmi často umísťovány. Pokud nemají zásadní problémy v chování nebo stupeň zdravotního postižení, který neodpovídá jejich umístění do sociálních zařízení.

3.5 Výzkumný nástroj

Jako výzkumný nástroj byl vybrán **polostrukurovaný rozhovor**, který bude realizován s pracovníky konkrétně s vychovateli a ředitelkami dětských domovů, kvůli kvalitativně orientovaným výzkumným otázkám, za účelem analýzy životní zkušenosti dětí s odebráním z péče od jejich rodiny z pohledu pracovníků.

Polo-strukurovaný rozhovor je předem připravený ze seznamu témat a otázek, a patří mezi jeden z typů hloubkového rozhovoru. Kdy dalším typem je nestrukurovaný neboli narativní rozhovor, který může být založen jen na jediné předem připravené otázce a dále se badatel dotazuje na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem), (Švaříček, Šedřová, 2010). *Prostřednictvím hloubkového rozhovoru jsou tedy zkoumáni členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, jakým disponují členové dané skupiny. Pomocí otevřených otázek může badatel porozumět pohledu jiných lidí, aniž by jejich pohled omezoval pomocí výběru položek z dotazníku* (Švaříček, Šedřová, 2010, s. 159).

Rozhovor se zaměřuje na analýzu odebrání dítěte z péče z pohledu pracovníků dětského domova, konkrétně ředitelky a vychovatelů, kteří popisují, jak tato situace probíhala, jak s dítětem bylo zacházeno a jaké opatření byla vytvořena při jejich přijetí do zařízení. Důležitou částí je, jakou roli a úlohu v tomto procesu mají pracovníci, a co je jejich náplní práce. Následují otázky, jak pracují respondenti s dětmi, co za techniky a metody používají, aby jim úspěšně zvládli pomoci přechod z rodiny do dětského domova. Poté v další části

rozhovoru jsou otázky orientovány na vztahy dítěte s rodiči a obecně fungování jednotlivých členů rodiny a fungování rodinného prostředí. Zda má rodina o dítě zájem, pravidelně ho navštěvuje, brává si dítě na dovolenky a snaží se napravit své chování, problémy a obecně příčiny, kvůli kterým muselo být dítě odebráno.

Dále také zjistit, jestli pracovníci dětského domova vnímají nějaké změny v chování a navazování vztahu mezi rodičem a dítětem před, během a po jejich odebrání z rodiny. A jestli tyto změny ovlivní vztah dítěte s rodiči do budoucna a pokud ano, tak jaký budou mít dopad a případně v čem se změny projeví. Také jakým způsobem probíhají společná setkání a jak dítě vnímá celou tuto situaci. Jakou zkušenost a názor mají respondenti na návrat dítěte zpět do jeho biologické rodiny. Další část se zaměřuje na adaptaci dítěte a s jakými prvotními problémy, emocemi a pocity se potýkaly. Otázky k rozhovoru jsou uvedeny v Příloze I a v Příloze II.

3.6 Způsob zpracování dat

Za účelem analýzy životní události odebrání dítěte z rodiny z pohledu pracovníků dětských domovů byla zvolena **metoda zakotvené teorie**.

Sběr dat v zakotvené teorii a analýza nejsou dvě oddělené fáze. Kódování neboli analýza, probíhá ve chvíli, kdy máme sbíráno určité množství dat. V rámci prvního srovnávání dat mezi sebou a zjišťování vzájemných podobností jim přiřadíme kódy a napíšeme si k nim poznámky. Hlavním cílem teoretického vzorkování je rozpracovat a nasycit kategorie, které jsou základem pro vznik teorie. (Švaříček, Šed'ová, 2010)

Kódování je považováno za základní analytickou techniku a tvoří jádro zakotvené teorie.

Autoři Glasser a Strauss kódování nazývají jako „koncept – indikátor model“, který se skládá ze dvou prvků. Indikátory vysvětlují jako nějaké úryvky, části výpovědí respondentů.

Koncepty představují kódy, které se přiřadí právě k určitým indikátorům (Švaříček, Šed'ová, 2010).

Konstruováním teorie jsou vytvořeny proměnné (kategorie), které se uvádí do vzájemných vztahů. Nová kategorie se zakládá pomocí poznámkování, což znamená zapisování analytických nápadů a předběžných hypotéz. Patří mezi klíčovou techniku, jelikož výzkumníka vede k analýze dat a kódů při počátcích výzkumu (Švaříček, Šed'ová, 2010, s. 92).

Pomocí zakotvené teorie se jedná o analýzu životní události odebrání dítěte z rodiny a následného umístění do dětského domova z pohledu vychovatel/ka, ředitelka. Jakým způsobem pomáhal respondent dítěti se se situací vyrovnat a dokázat se adaptovat na změny, které proběhly v jeho životě. Následně se otázky zaměřují na vztahy s rodiči, jestli se o své děti zajímají či nikoli. Pokud si dítě berou na víkendy, tak o jakou pravidelnost těchto setkání se jedná. Dále je nutné, zjistit informace o dítěti a jeho rodině před, během a po odebrání z rodiny. Pokud si respondent všiml určitých změn v rodině, ať už se to týká ve výchově, ve fungování domácnosti nebo vztahu dítě a rodič nebo vztah rodičů, tak popsat momenty, ve kterých zaznamenal nějaký problém.

3.7 Analýza dat a jejich interpretace

Tato část se zaměřuje na analýzu dat a jejich následnou interpretaci. Do výzkumu byly zakomponovány 2 dětské domovy, ze kterých mi poskytly rozhovor pracovníci na pozici vychovatel a ředitel. V rámci otevřeného kódování byly kódy zařazeny do jednotlivých kategorií, které se potom zpracovaly do axiálního kódování pomocí paradigmatického modelu. V poslední části následovalo selektivní kódování, ze kterého se vytvořil závěr plynoucí z výsledků.

3.7.1 Výsledky otevřeného kódování – vychovatelé

Kategorie č. 1 – Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.

Kódy: spolupráce a informovanost mezi pracovníky, seznámení s novým prostředím a pravidly, seznámení dítěte s dětmi a pracovníky DD, adaptační fáze, individuální plán dítěte, nachystat vybavení pro dítě.

První kategorie popisuje průběh přijetí dítěte do dětského domova, kdy je velmi zásadní komunikace a spolupráce se soudem, pracovníky OSPODu a zaměstnanci konkrétního dětského domova. Ve chvíli, kdy kontaktují dětský domov, dochází k předání nezbytných základních informací o dítěti, kam řadíme věk, pohlaví, školu, problematiku vztahující se k důvodům umístění dítěte do dětského domova.

V1: „Jsem vychovatelka, takže já mám za úkol, když ho přivede sociální pracovnice, tak ho převezmu od naší sociální pracovnice. Ta si vyřídí formality a pak ho předává mně, já ho uvedu prostě na skupinu, tam mu ukážu prostředí, které tam je. Většinou víme dopředu, že dítě přijde, takže už mu nachystáme pokojíček podle věku, tam dáme vybavení, hračky a

takové ty věci, takže mu ukážeme jeho pokoj, seznámíme s režimem dne, a protože to bývá většinou v dopoledních hodinách, tak na něho máme čas, tak si popovídáme. Některé děti jsou sdílné, takže řeknou třeba, co bylo v rodině nebo nebylo.“ Tyto informace jsou nezbytné při rozhodování, zda je možné zajistit dítěti v zařízení odpovídající péči. Před samotným přijetím dítěte musí být zajištěná škola, do které bude moct nastoupit okamžitě po nástupu do dětského domova. Samozřejmě dítě musí mít nachystaný pokoj, hračky, oblečení a ukázat mu prostředí, ve kterém bude bydlet a postupně vychovatel vysvětlí pravidla a řád zařízení. Jelikož je odebrání z rodiny velká životní událost musí být sestaven adaptační plán, aby pracovníci věděli, jak mají s dítětem pracovat a na základě toho se vytváří další dokument, který je nazván jako individuální plán dítěte.

Kategorie č. 2 – Trpělivost růže přináší.

Kódy: pozorování projevů chování dítěte, mapování dítěte, trpělivost, netlačit na dítě, snaha rozveselit dítě, snaha maximálně se dítěti věnovat, rozhodující je věk dítěte, seznámení s chodem dětského domova, představení dětem, dítě potřebuje fyzický kontakt, naučit sebeobsluhu, spolupráce s psychologkou, naučit děti, že nic není zadarmo, zastává roli rodiče, stará se o školu a potřeby dítěte, změna v chování dítěte k lepšímu.

Ve druhé kategorii jsou vypsány kódy, které se zaměřují na techniky práce vychovatele s dítětem. Zásadní je podle vychovatelů pozorování dítěte a jeho projevy chování v novém prostředí, proto nenutí dítě do žádné komunikace a snaží se ho rozveselit a podle věku s ním vymyslí nějaké aktivity. V2: *„Ten prvotní okamžik je hrozně důležitý, protože moje práce je o tom, abych naskenoval to dítě, protože většinou jsou to děcka, který mají nabouranou nějak psychiku. Musíte si k sobě vytvořit cestu tak, že nebudete na dítě nějak naléhat nebo ho nutit do něčeho. Samozřejmě každé dítě je jinak sdílné, některý řekne hned jak to doma měl nebo neměl. Někdy se i stává, že se bojí dospělých, protože je doma bili nebo po nich křičeli a tak. To dítě spíš bych řekl, pozorovat, v tom kolektivu, protože ze začátku je toho hrozně moc, když to dítě přijde s někama do nějakýho takovýho zařízení, který je nějak zrežimovaný.“*

Pokud se jedná o mladší děti předškolního věku, tak si s nimi vychovatel spíše hraje s hračkami, nebo některé děti potřebují obejmout, pohladit. V tu chvíli zastává roli rodiče a zajímá se o potřeby dítěte a snaží se mu pomoci překonat prvotní šok. Vychovatel musí představit nově příchozí dítě s dalšími dětmi, tak aby se cítilo vítané.

Kategorie č. 3 – Čas všechny rány zahojí.

Kódy: obezřetnost, strach, lítost, pláč, nemluvné děti, odtažitost, nedůvěřivost, zklamání, nejistota, trápení, vztek

Třetí kategorie popisuje prvotní pocity, se kterými se děti setkávají při přijetí do zařízení. Většinou se jedná o reakce typu obezřetnosti, nedůvěry, strachu z toho, co se bude dít, proto je nutné dětem vysvětlit, že je momentálně další nepříjemnost nečeká, ale spíš jde o to, aby se stabilizovali a zvykli na situaci, která nastala. Cítí velké zklamání, trápení a na druhou stranu i vztek a výčitky, proč se tohle stalo. Děti pláčou, nemluví a vůbec netuší, co bude dál. V1: *„Při příchodu je to hrozně individuální, protože ty děti jsou každé jiné a některé se potřebují přitulit, obejmout, pohládit, povídat si, říct mi, co je trápí nebo co si myslí. Některé jsou dost odtažité, takže to je, to je individuální, prostě, to se nedá takto jednoznačně říct. Takže je nechám chvíli, než je to přejde a potom si spolu jdeme hrát, nebo se jdeme projít ven.“*

Kategorie č. 4 – Co dům dal, to musí vzít.

Kódy: dítě nemá základy slušného chování, problémy s komunikací a spoluprací s dětmi a vychovateli, problém s uznáváním autority, bez režimu a pravidel, nemají základní hygienické návyky, problém se školou, nevytvořený vztah ke škole

Kategorie číslo čtyři se zaměřuje na výchovu v rodině, v čem bývají problémy a nedostatky. V3: *„Jde o rodiny, které mají zásadní problémy ve výchově, neumí si zorganizovat činnosti, dítě nechodí do školy, kolikrát je podvyživené, neupravené, nemá hygienické návyky. Dál je velký problém u rodičů, kteří jsou nezodpovědní a pořizují si víc dětí a neumí je zabezpečit.“* Jedná se o to, že děti nemají kolikrát základy slušného chování, neumí pozdravit, poděkovat a na to navazují problémy v komunikaci a spoluprací, ať už s dalšími dětmi nebo vychovateli. Velký problém u dětí je v tom, že neuznávají autority a nemají respekt k dospělým lidem. Dále děti nemají nastavený žádný režim dne, pravidla, proto je nutné naučit děti každodenní rutiny týkající se samoobsluhy v základních hygienických návycích, ranního vstávání, vytvořit vztah ke škole a naučit je pravidelně chodit do školy a plnit povinnosti do různých předmětů.

V4: *„Na tom dítěti se začne intenzivně pracovat, v podstatě se to dá popsat jako oťukávání vychovatele versus dítě a naopak. A vidíme, kde má mezery, kde má prostě špatné návyky, a*

to se snažíme odstranit. Právě na to je ten adaptační plán, jak mu pomoci, aby se co nejlépe vlastně do toho kolektivu dostal, aby se integroval a je vidět, už bych řekla, po měsíci, že se s tím dítětem intenzivně pracuje.“

Kategorie č. 5 – Když dáte dítěti křídla, naučí se létat.

Kódy: adaptace na změnu prostředí a kolektivu dětí, vzájemná komunikace mezi dětmi, zvědavost, zájem o nové dítě, vcítění se do situace, spojuje je stejný prožitek a zkušenost, pochopení, pomoc překonat prvotní šok

V páté kategorii jsou vypsány kódy popisující adaptaci dětí na změnu prostředí a kolektivu nových lidí, se kterými bude v kontaktu denně. Děti jsou vždy dopředu informovány o tom, že přijde nové dítě, tak aby na něj byli připraveni a věděli, jak se mají chovat. V1: *„Ty naše děti jsou většinou hodně komunikativní, tak se ptají, jako že kde byly, nebo jestli přišly z domu a prostě tak jakoby zpovídají, a to je vlastně ten den jakoby všechno a ono se to, tak, když je to dítě hodně plačtivé, tak ono se to většinou do toho týdne upraví, kdy už jako nepoznáte, že prostě bylo na příjmu a že je tady nové. Ty děti si prošly dost podobnou cestou, když přišli k nám do dětského domova, takže si umí vzájemně pomoci a podpořit se. Často vidíte, jak jeden druhému říkají, že to bude dobré, že tety a strejdové jsou hodní a že mají spoustu kamarádů.“* Jelikož procházeli podobnými situacemi, tak dochází k vzájemnému pochopení a porozumění. Děti v dětském domově jsou vnímavé, a proto se snaží nově příchozím dětem pomoci překonat prvotní šok tím, že jim ukáží vybavení dětského domova, jdou si zahrát nějakou hru a podobně.

V5: *„Oni vlastně ty děti, když přijdou k nám do domova, tak tím, že přijdou do toho našeho prostředí, tak se tady velice rychle jakoby zabydlí, socializují, naučí se spoustu nových věcí, mnohdy třeba, když přijdou z toho domu, tak oni jsou zvyklí mluvit. Nikdo jim neřekne třeba, když něco špatně vysloví, že to špatně vyslovují a mluví prostě takovým svým jazykem, že jim v podstatě ani my nerozumíme a oni se naučí tady pomocí logopeda a s naším procvičováním pořádně mluvit a prostě dozví se, jak tam svět funguje, nebo jak by měl fungovat.“*

Kategorie č. 6 – Kdo chce, hledá způsoby, kdo nechce, hledá důvody.

Kódy: vzájemná fixace, neschopnost dítěte fungovat bez matky, dítě je zvyklé být bez rodičů, starší dítě zastává roli rodiče, starší vychovávají mladší sourozence, starší děti popisují rodiče jako nezodpovědné, nezájem ze strany rodiče, ze začátku zájem o dítě a

motivace ke změně u rodiče, chybí rodičům vytrvalost, návrat zpět ke svému životu, rodiče dětem lžou, rodič ví, že je o dítě postaráno – ztrácí zájem o dítě, nedodržení slibu, ztráta důvěry dítěte k rodiči, pocity bezstarostnosti, rodiče neumí vytvořit program pro dítě, neschopnost postarat se o dítě

Šestá kategorie je zaměřena na vztah rodiče s dítětem, kdy vychovatelé popisují rodiče jako nezodpovědné, neumí zajistit pro dítě dostatečné podmínky pro výchovu. V3: „*Máme tady děti, které jsou zvyklé být celý den sami, a pokud mají starší sourozence, tak ty se o ty mladší starají, takže rodiče by se dalo říct nepotřebují. Řekla bych, že ze začátku ty děti mají dost smíšené pocity, ale potom pomaličku zjišťují, že můžou fungovat a žít jinak a začíná se jim to líbit. Protože od rodičů byli zvyklí na něco úplně jiného. Kolikrát ani s těmi rodiči nechtějí být v kontaktu nebo se navštěvovat, protože jim dojde, že vlastně se s nima neměli moc dobře, že se jim nevěnovali, nikam nejezdili, nemohli mít tolik hraček, mobil nebo vlastní pokoj.*“ U některých rodičů vidíte, že mají s dítětem vybudovaný vztah a umí spolu komunikovat a existuje mezi nimi pouto. Velmi často se stává, že roli rodičů přebírají starší sourozenci a pečují o své mladší sourozence, protože rodiče nejsou většinu času doma a nezajímáme, jestli je o dítě postaráno a má co jíst. Bohužel rodiče nemají dostatečnou motivaci a vytrvalost proto, aby udělali ve svém životě změny k lepšímu a dítě se mohlo vrátit zpět do rodiny. Vychovatelé to také vysvětlují tím, že jakmile rodič zjistí, že je o dítě postaráno a nic mu nechybí, a to víc ztrácí zájem něco u sebe změnit. Rodiče mívají problém s dodržením slibu, který dětem dali. Často se stane, že slib poruší a vymyslí si spoustu výmluv a tím u dítěte ztrácí důvěru, která se odráží na jejich vztahu třeba tím, že se dítě nechce s rodičem vídat.

Kategorie č. 7 – Když se kácí les, tak lítají třísky.

Kódy: výmluvy rodičů, aby si nemuseli vzít dítě, nespolehlivost rodiče, vezmou dětem cennosti, zpeněžení věcí dítěte, pravidelnost dovolenek, některé děti nejezdí na dovolenky, náhradní plán pro děti, pocity dětí z dovolenek: závist, lítost, sepětí s rodinou, stesk, delší dovolenky – změny v chování, rodiče vrátí dítě dřív z dovolenky – neumí se postarat, komunikace přes sociální sítě – ztráta zájmu o dítě i úpadek pravidelnosti návštěv, problém vytvořit plán volnočasových aktivit pro děti

Sedmá kategorie se zaměřuje na návštěvy a dovolenky dětí u svých rodičů nebo příbuzných. Dovolenky jsou vždy dopředu domluvené, tak aby se dítě i rodič mohli připravit a vymezili

si čas, který spolu stráví. Bohužel se stávají nepříjemnosti, kdy se rodič vymlouvá, že nemůže dítě vyzvednout, nebo naopak pokud si dítě vezmou, tak ho vrátí dřív, protože se o něj neumí postarat, vymyslet nějaký výlet. V1: „*Tatínek, jak byli přijati děti tady do domova, tak vlastně jednu dobu za nimi dojížděl, vzal si je dvakrát na dovolenku o víkendu, a pak zjistil, že to není tak jednoduché se postarat o tři děti. A i sami děti zjistili, že se jim otec neumí úplně věnovat a neumí zaplnit ten volný čas.*“ Děti s rodiči komunikují přes sociální sítě, takže kolikrát se i delší dobu nevidí, nenavštěvují a tím upadá kontakt mezi nimi. Také vychovatelé někdy řeší i to, že se dítě vrátí do dětského domova bez tabletu, mobilu, značkového oblečení a rodič zapírá, že by mu něco takového vzal.

Rodič není v nejlepší finanční situaci, a proto vše, co má hodnotu, tak si vezme od dítěte a zpeněží to pro svůj prospěch. Kolikrát dítě i vydírají a chtějí po něm peníze. Vychovatelé porovnávají i kratší – víkendové dovolenky s těmi delšími, které jsou o letních prázdninách, a vysvětlují u těch delších, že mají velký problém dítě zrežimovat a zase mu vysvětlit pravidla a jak by se měl chovat.

Kategorie č. 8 – Není růže bez trní.

Kódy: žádný režim, nezodpovědní, závislí na návykových látkách, drogy, alkohol, gambleři, trestná činnost, krádeže, nezáměr o dítě, o školu, nezáměr zajistit jídlo pro dítě, střídání zaměstnání, neumí řešit problémy, útek před problémy, nespolehlivost rodičů, sobci, ublížení na zdraví v rodině, náladovost, agresivita, emoční vydírání ze strany rodičů

Osmá kategorie popisuje rodiče, jejich povahu to, jací jsou a jak se chovají v různých situacích. Jedná se o rodiče, kteří nemají žádný režim, nejsou zodpovědní, nezajímají se o dítě a jeho potřeby, nevedou dítě ke škole. Rodiče, kteří jsou gambleři, závislí na návykových látkách, drogy, alkohol a mají problémy s trestnou činností. V2: „*Ti rodiče nepracují, mívají výmluvy, aby za dítětem nemuseli. Když řešíme nějaký problém ve škole, v kroužku nebo kdekoli, tak oni absolutně neví, jak to vyřešit. Zajímá je většinou jen finanční stránka dítěte nebo využívají dítě pro svůj prospěch, tím že třeba kradou.*“ Dále nemají stabilní zaměstnání nebo vůbec žádné. Co se týče povahových rysů, tak jsou náladový, agresivní, myslí jen na sebe a neberou ohled na dítě, vydírají své děti, neumí řešit své problémy, spíš před nimi utíkají.

Kategorie č. 9 – Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

Kódy: nedostatečné a nestabilní bytové podmínky, rodina s vícero dětmi, rodiče nepracují, nedostatečné finanční prostředky, rodina odkázána na dávky, finanční negramotnost rodičů, chaotická domácnost, bez režimu, podvyživené a neupravené děti, syndrom CAN, hádky, domácí násilí

V deváté kategorii je popsáno rodinné prostředí z pohledu vychovatelů, ve kterém bylo dítě vychovááno. Převážně se jedná o problémy v oblasti bydlení, kdy jsou nedostačující nebo naopak rodina přijde o bydlení. Rodiče mají vícero dětí o to víc je problematické dítě zajistit, když nemají práci nebo neustále práci mění a jejich příjem není stabilní. Proto rodiny bývají odkázány na sociální dávky, kterých mnohdy zneužívají. Domácnost je velmi chaotická, nemá žádná pravidla řád, prakticky neexistuje režim a nějaká každodenní rutina. Dochází k tomu, že děti jsou podvyživené, zanedbané, neupravené, nebo je na dětech pácháno domácí násilí, jsou svědky hádek a užívání návykových látek ze strany rodičů a dalších nepříjemných situací, které se potom promítají ve výchově dítěte. V3: *„Máme tady sourozence, kdy tatínek je ve vězení za krádeže a těžké ublížení na zdraví, maminka nebyla schopná se postarat o děti, protože prodávala drogy, a pak je sama užívala. Nebo je tu i takový případ, kdy docházelo k syndromu CAN, ze strany otce na dětech. Takže opravdu je to různorodé, ale to prostředí, ve kterém děti žijí je totálně chaotický, problémový a nevyhovující pro výchovu dětí.“*

Kategorie č. 10 – Dočkej času jako husa klasu.

Kódy: v DD volnočasové aktivity, děti zjistí nefunkčnost rodiny, problémy v rodině – zvažují dovolenky, zlepšení výsledků ve škole, problémy v komunikaci a navázání vztahu s rodiči – intelektuální i emoční růst dítěte, u rodičů beze změny, budování vztahu ke škole, dítě umí vyhodnotit, co je správné

Desátá kategorie je zaměřena na porovnání pobytu v dětském domově a u rodin dětí, kdy vychovatelé popisují, jaké zásadní změny vyzorovali u dětí. Po delším časovém úseku si všímají jak intelektuálního, tak emočního vývoje dětí. Vědí, jakým způsobem se mají chovat, že musí dodržovat pravidla, která jsou nastavená a že nic nedostanou zadarmo, musí si to zasloužit. V1: *„Takže potom ty rodiče, když si je třeba po půl roce vezmou, tak zjistí, že ty děcka jsou úplně někde jinde a teď oni, když se vlastně vrátí do té primární rodiny, tak i pro ty děcka je to těžké, protože musí se jakoby vrátit zpátky na tu původní úroveň, z které vyšli*

a zase tam vlastně jenom tak být. “ Bohužel u rodičů nedochází k žádnému posunu a děti si s rodiči přestávají rozumět, protože zjišťují, že to, co se odehrává v rodině není v pořádku a některé děti i přemýšlí o přerušení kontaktu. Spoustu dětí si vytvoří vztahu ke škole, dojde i ke zlepšení výsledků a navázání kamarádských vztahů. Dětem vyhovuje volnočasové vyžití v dětském domově, ať se to týká různých výletů, pobytů, protože u svých rodičů nemají takové možnosti.

Kategorie č. 11 – Odvážnému štěstí přeje.

Kódy: změna v rodině několik let neproběhne, dítě přeruší kontakt s rodinou, návrat do rodiny i zpět do vzorců chování, návrat do 18 nedopadne dobře, po 18 snaha osamostatnit se, i po odchodu z DD děti v kontaktu s vychovateli, odchod z DD – určitá částka pro dítě, informují vychovatele o svých životech

V jedenácté kategorii je popsán návrat do rodin a jakou zkušenost s tím mají vychovatelé. Vysvětlují to takto, že závisí, v jakém věku se do rodiny dítě vrátí. V3: *„Ti, kteří mají 18 a pomoci mají opustit dětský domov, tak se kolikrát ani ke svým rodinám nevracejí a začínají svůj život s tím, že buď rodinu totálně odepíšou nebo se sem tam navštíví. Máme tady děti, které třeba už teď ví, že s rodiči nechtějí mít nic společného, protože je jenom využívají a řeknou vám, že tohle nemají zapotřebí.“* Pokud je to do 18 let, tak většinou dítě opět spadne do stejných vzorců chování a problémů, se kterými mělo problém i dřív, jelikož se v rodině nic nezměnilo a stále se potýká s problémy, které neumí správně řešit. Pokud je to po 18 roku, tak ta pravděpodobnost k lepšímu výsledku je větší, protože by dítě mohlo zvládnout se osamostatnit a omezit vztahy s rodinou a začít žít řádný život. I po odchodu z dětského domova jsou děti v kontaktu s vychovateli a dalšími zaměstnanci a rádi se podělí o své úspěchy v životě.

3.7.2 Výsledky otevřeného kódování – ředitelka

Kategorie č. 1 – Co nejde silou, jde rozumem.

Kódy: práce OSPODu s rodinou, podání návrhu na soud, předběžné opatření, následné umístění do DD, sestavení dokumentů – adaptační plán, individuální plán rozvoje dítěte, individuální vzdělávací plán, připravit vybavení pro dítě, informovat děti o novém dítěti

První kategorie je zaměřena na popis průběhu a příprav na přijetí do zařízení z pohledu ředitelek dětských domovů. Odebrání dítěte jako první řeší OSPOD, který pracuje s rodinou,

v případě, že problémy nebudou zlepšeny, tak poté dává návrh k soudu a následně dítě bude umístěno v dětském domově. R1: „*OSPOD vlastně pracuje s rodinou, když uvidí, že je to naprosto zbytečná práce, že to prostě nepůjde tady touto formou udělat. Tak potom dává OSPOD návrh k soudu. Ale předtím, než se rozhodne, kam to dítě umístí, volají ředitelovi, když ředitel má volnou kapacitu a není to nějak hodně postižené dítě, které by nezapadlo tady do tohoto kolektivu, protože my jsme dětský domov rodinného typu, takže opravdu se snažíme tady pracovat s dětmi, aby měli pocit, že jsou v rodině. Tak pak ředitel řekne, ano, mám kapacitu. Můžete k soudu napsat, aby bylo dítě umístěno k nám, takže já jsem úplně poslední v tom řetězci. A přijmu dítě tehdy, až to projde soudním jednáním, až to projde odvolacím řízením. Až to prostě je na konci. Teprve, já přijímám na základě tady tohoto rozhodnutí rozsudek soudu. Dítě sem k nám do zařízení.“ Vždy musí být vystaven adaptační plán, aby pracovníci věděli, jakým způsobem se bude s dítětem pracovat. Následující dokumenty individuálního plánu rozvoje a individuálního vzdělávacího plánu, který se pravidelně upravuje podle potřeb dítěte. Samozřejmě, že o nově přichozím dítěti dostanou informace zaměstnanci i děti, aby se na něj připravili a věděli, jak se k němu chovat. Dítěti se musí připravit vybavení to znamená pokoj, hračky nějaké oblečení.*

Kategorie č. 2 – Častá krůpěj kámen proráží.

Kódy: problémy u dětí: nevychovanost, neuznávají autoritu, špatné hygienické návyky, sebeobsluha, žádný vztah ke škole, pocity: strach, nervozita, nebezpečí, nejistota, nedůvěra

V druhé kategorii jsou kódy zaměřeny na prvotní problémy a reakce dětí při přijetí do dětského domova. R1: „*Jinak děti jsou tady dopředu připraveny na to, že přijde nějaký kamarád nový zvenku, aby se k němu pěkně chovali, pokojíček se mu nachystá, hračky, pokud je to menší, dítě se nachystají, případně oblečení. Ale snažíme se vždycky prostě všichni zaměstnanci jsou seznámeni s tím, že přijde nový člen a víme všichni, jak ho uvést tady do toho kolektivu. Děti jsou o tom poučeny dopředu a dojde k seznamování toho nového člena s ostatními dětmi, s kolektivem.“*

Velmi často se promítá jako první jejich projevy chování, kam patří nevychovanost, mají problémy se sebeobsluhou, špatné hygienické návyky, neuznávají autority. Děti nemají absolutně nastavená žádná pravidla a režim dne, a bohužel ani vztah ke škole, který se promítá do jejich výsledků. Prvotní pocity dětí bývá strach, nervozita, nebezpečí, nejistota a nevěří vůbec nikomu, když si procházejí takto nepříjemnou životní situací.

Kategorie č. 3 – Co můžeš udělat dnes, neodkládej na zítra.

Kódy: horší adaptace starších dětí – dlouholeté zážitky v rodině, komunikace s dalšími dětmi, potřebují kontakt, hádky mezi dětmi, vytváření vztahu mezi dětmi – vzájemné pochopení a vcítění do situace, snaha vytěsnit vzpomínky s odebráním z rodiny, okamžitá práce – vytváření vztahu vychovatel x dítě, snaha odstranit nedostatky u dítěte, vytvoření vztahu ke škole, naučit základní slušného chování, sebeobsluhu, režimu, spolupráce s odborníky: psycholog, psychiatr

Třetí kategorie popisuje adaptaci dítěte na změnu, která proběhla v jeho životě. R1: „*Na tom dítěti se začne intenzivně pracovat, v podstatě se to dá popsat jako ořukávání vychovatele versus dítě a naopak. A vidíme, kde má mezery, kde má prostě špatné návyky, a to se snažíme odstranit. Právě na to je ten adaptační plán, jak mu pomoci, aby se co nejlépe vlastně do toho kolektivu dostal, aby se integroval a je vidět, už bych řekla, po měsíci, že se s tím dítětem intenzivně pracuje.*“ Hůř se adaptují na změnu starší děti, které mají za sebou několik let nefunkční rodinné prostředí. Menší děti vyhledávají spíš kontakt dospělé osoby, kdy si přijdou pro oběti, pohlazení. Z počátku je velmi důležité práce vychovatele a vybudování si vztahu s dítětem a s dalšími dětmi. Vychovatel se snaží pomoci překonat nedostatky, které dítě má hlavně ho naučit režimu a pravidel, které fungují v zařízení. Děti v dětském domově bývají dost komunikativní a ukazují novému dítěti hračky a vcítí se do jejich situace, protože i oni si tím procházeli. Také je nutná spolupráce s dalšími odborníky, kteří pomohou dítěti se srovnat s odebráním z rodiny a adaptací na nové prostředí.

Kategorie č. 4 – Na hrubý pytel, hrubá záplata.

Kódy: znaky výchovy v rodině: naprosté selhání rodičů – nemají zájem o dítě, nepečují o něj, podvyživené a zanedbané dítě, rodiče nepracují, pobírají dávky, genetika rodičů – v dětství rodič umístěný do DD, zažívali odmítání, zklamání – neschopnost předat dítěti něco jiného, domácnost bez režimu, chaos

Čtvrtá kategorie se zaměřuje na problémové znaky v rodině, do kterých se řadí naprosté selhání rodičů, tím je myšleno nezájem o dítě, skoro žádná péče, děti bývají podvyživené, zanedbané. Někdy je to způsobeno negativní zkušeností samotného rodiče, který ve svém dětství nezažil fungující rodinu, a proto neumí dítě poskytnout to, co je pro něj důležité a nezbytné. R1: „*Já bych řekla, že jsou to podobné znaky. Naprosté selhání rodičů, kteří nemají o dítě zájem a nezvládají péči o něj. Řekla bych, že se velmi často jedná o rodiče,*

kteří nikdy nezažili fungující rodinu. “ Rodiny ve většině případů jsou odkázány na sociální dávky, jelikož rodiče nepracují nebo střídají zaměstnaní. Od toho se odvíjí i chod domácnosti, který je bez režimu, chaotický a někdy se stává, že rodina přijde i o bydlení.

Kategorie č. 5 – Dvakrát měř, jednou řež.

Kódy: vlastnosti rodičů: nezodpovědnost, bezohlednost, sobeckost, problémy s alkoholem, drogami, nižší mentální úroveň rodičů

V páté kategorii jsou popsány vlastnosti rodičů, které hrají velkou roli při budování a rozvíjení vztahů dítěte. Převážně se jedná o nezodpovědnost ze strany rodiče, kdy absolutně nedodrží sliby, a poté se dítěti vymlouvá. S tím souvisí bezohlednost, kterou rodič vůči dítěti má. A odráží se to na problémech s návykovými látkami jako je alkohol, drogy a má to velký vliv na jejich mentální úroveň, která se kvůli těmto látkám snižuje. *„Především mají problém s alkoholem, to znamená totálně mentálně poškození lidé, protože z toho alkoholu opravdu ten mozek je poškozen, jsou to většinou jednodušší lidé. Ještě jsem se nesetkala s tím, že by to byli lidé, kteří by byli nějakého vzdělání. Snaha utéct od práce, nepracovat, pobírat dávky, když vezmou ty dávky, tak je zneužívají na alkohol, cigarety a drogy a na to dítě vlastně nezbyvá, přijdou tam děti podvyživené, hladové, neoblečené, prostě zanedbané.“*

Kategorie č. 6 – Kdo chce, hledá způsoby, kdo nechce, hledá důvody.

Kódy: ohrožené dítě na životě, promiskuita, alkohol, drogy, příživnictví, nevhodné bytové podmínky, syndrom CAN, trestná činnost, krádeže

Šestá kategorie se zaměřuje na důvody odebrání dítěte z rodiny. Převážně se jedná o problémy, mezi které patří ohrožení dítěte na životě, promiskuita, alkohol, drogy. V případě návykových látek se stávají situace, kdy nejen že rodič je užívá, ale třeba i to dítě. Rodiče prodávají drogy a zapojují je do toho. R1: *„Nejhorší případy jsou, když už je dítě ohroženo na životě. Byl tady i takový extrém, kdy matka, vyloženě to byla dívčina se syndromem CAN, kdy vlastně to dítě bylo ohroženo na životě, matka ho mlátila, škrtila, týrala, takže tehdy vlastně to dítě bylo odebráno.“* Velkým problémem v rodinách je trestná činnost, která se objevuje ve velkém počtu. Samozřejmě jeden z hlavních důvodů bývají i nevhodné bytové podmínky, kdy rodiče nepracují a neplatí nájem, přichází o bydlení nebo jej často střídají.

Kategorie č. 7 – Komu není rady, tomu není pomoci.

Kódy: ublížení ze strany rodičů – fyzické, psychické, rodiče dětem lžou, vymlouvají se, vytváří na ně nátlak, vydírají děti kvůli penězům – cenné věci zpeněží, největší zájem o dítě v 18 letech, i přes problémy, chce dítě kontaktovat rodiče, děti si uvědomí problémy v rodině, dovolenky u rodičů, komunikace přes sociální sítě, upadá kontakt mezi rodičem i dítětem, záměna rolí dítě se stane rodičem

Sedmá kategorie se zaměřuje na vztahy dítěte s rodičem z pohledu ředitelky dětského domova. Vztahy bývají narušeny, když rodiče dětem neustále ubližují a týká se to častého lhaní a vymlouvání, když si rodič má vzít dítě na dovolenku. Nebo v případě, kdy docházelo k nějakým fyzickým útokům na dítě. Někteří rodiče okrádají své vlastní děti během dovolenek, to znamená, že jim vezmou elektroniku nebo nějakou cenou věc a zpeněží ji pro svůj prospěch. R1: *„Mnohokrát se stalo, že třeba matka, a to je psychické týrání, slíbí, že za tím dítětem přijde dítě, stojí celé dny u branky a čeká na mámu a ona nepřijde, jo, takže to dítě totálně zlomené a opláče to.“*

Velký zájem o dítě mají rodiče v jejich plnoletosti, jelikož dítě dostane peníze do začátku a rodiče je chtějí o to připravit. Děti a rodiče spolu velmi často komunikují přes sociální sítě, tím pádem není až tak velký zájem o dovolenky a obecně o osobní kontakt. Starší děti velmi často zastávají roli rodiče a starají se o menší sourozence, a proto starší děti nemívají zájem o rodiče. Spousta dětí si uvědomí, že chování rodičů není v pořádku, a proto s nimi přeruší kontakt.

Kategorie č. 8 – Bez práce nejsou koláče.

Kódy: spolupráce s OSPODem, rodič zvládne změnu pouze krátkodobě – návrat zpět ke svému životu, negativní zkušenost rodičů ve svém dětství s výchovou, rodina beze změny, ubližování dítěti, přerušení kontaktu s rodinou, výjimečně se podaří sanace rodiny, v kontaktu s DD i po odchodu

V osmé kategorii je popsání změny v rodinách a případný návrat zpět. Vždy se musí prošetřit, jestli je prostředí vyhovující pro návrat dítěte do rodiny. Bohužel ve většině případech ke změnám nepřichází. Rodiče jsou schopni změnu zvládat pouze krátkodobě, a poté se vrátí zpět ke svému životu a tím spojené problémy. R1: *„Pokud vidíte, že je to marné, marné, marné, tak to je jenom znovu se šťourání v obrovské ráně toho dítěte a bolí to, to dítě to*

bolí strašně a ovlivňuje ho to do dalšího života, protože znovu a znovu vlastně se vrací do patologického prostředí, znovu vidí ty hrůzy, znovu zažívá to, co zažilo. Není to dobré, prostě. Znovu říkám, pokud vidíte, že to není v pořádku v té rodině a není možné tu rodinu změnit, pak říkám, ať se to dítě odstříhne od té rodiny a udržuje samozřejmě vztahy s rodinou, s matkou, jako už dospělý člověk, ale samostatný dospělý člověk, který už má svůj život, svůj rozum, své zaměstnání, případně svoji rodinu, není nic krásnějšího, jak když jsem. Potom přijdou naši klienti.“

Málokdy se podaří sanovat rodinu, a to je kolikrát potřeba pomoc i jiných příbuzných, kteří dohlíží na rodiče dětí, aby plnili své povinnosti. Některé děti své rodiny nenavštěvují a nejsou spolu v kontaktu. Děti i po svém odchodu z dětského domova informují vychovatele, ředitelku o tom, co se jim děje v životě, kde pracují, představí jim partnera a podobně.

R2: „Měli jsme tady trošku mentálně postižené kluky, ti plakávali, když měli jít zpátky vlastně do domova, ale vždycky to tak nějak překousli, protože věděli, že ta rodina začala takovýmto způsobem fungovat, díky ospod'ákům, že se vždycky v pátek odpoledne zase vrací zpátky do rodiny čili my jsme z toho udělali takový anglický luxusní internát, my jsme je oblékali, lékařskou péči dali, vychovávali, umývali, kultivovali a oni šli za svojí rodinou. Sice do strašného prostředí, ale šli vždycky každý pátek a v neděli večer se vraceli. K té rodině si šli de facto užít jenom to dobré, žádné drily a musíš a toto a uklízet atd. To, co je tady běžně, ano, takže oni si opravdu s tou rodinou užili jenom ty volné dny, nakonec prostě ta práce toho ospodu byla natolik úspěšná, že se tady tuto rodinu podařilo natolik dát dohromady, takzvaně sanovat, že ty děti byly schopné se do té rodiny po sedmi letech ústavní péče vrátit a funguje to našťástí. Ta matka, která tam opravdu strašně pila a dělala tam neskutečné věci, tu se podařilo tomu partnerovi odstříhnout. Takže ta se tam nevyskytuje, pomáhá velice jeho matka, to znamená babička s dědou a ustálili se. A my máme strašnou radost, že vlastně z toho největšího pekla jsme je vychovali, zkultivovali a ty děti teďka už fungují a pokračují a hlavně, že ta rodina funguje a pokračuje.“

Tady byla ukázka toho, jak může opravdu zafungovat spolupráce mezi OSPODEM, dětským domovem a další organizací, která napomáhala rodině zlepšit rodinné prostředí a naučit je nějakého režimu a co nejdůležitější pečovat o své děti, které mohly ukončit ústavní výchovu a navrátit se zpět do rodiny.

3.8 Paradigmatický model

Během druhé etapy výzkumu bylo použito axiální kódování, které spojuje vytvořené kategorie a podkategorie na základě jejich vztahů. Použití paradigmatického modelu pomáhá lépe zobrazit tyto vztahy a zlepšuje přehlednost výsledků. Model je vytvořen takto: příčinné podmínky, jev, kontext, intervenční podmínky, strategie jednání a interakce, následky (Strauss a Corbin, 1999).

3.8.1 Výsledek paradigmatického modelu

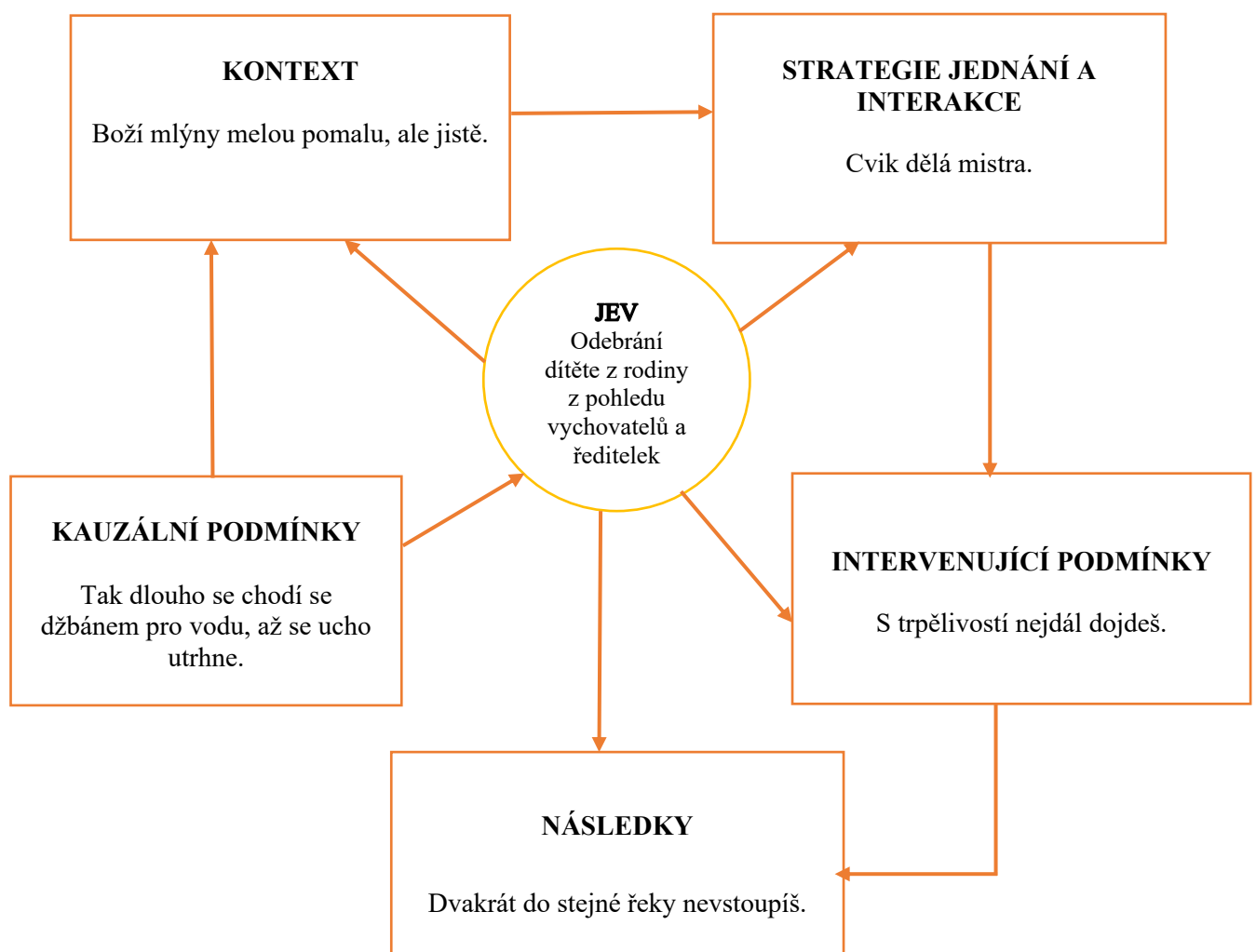

Schéma č. 1 Paradigmatický model

V první řadě se jedná o **příčinné (kauzální) podmínky**, které způsobují vznik daného jevu. Zde se hovoří o kategoriích zaměřené na **problémy v rodinném prostředí, ve výchově, v povaze a typu rodiče a důvodů odebrání dítěte z rodiny z pohledu vychovatelů a ředitelk dětských domovů**. Ve všech zmíněných kategoriích jsou ukázány nedostatky na straně rodičů, kvůli kterým museli být děti odebrány a shodují se na tom vychovatelé i ředitelky. Převážně se jednalo o nevyhovující bytové podmínky rodiny, chaoticky vedená domácnost, finanční negramotnost rodičů, neustále se měnící práce nebo nezaměstnanost rodičů, a s tím související jejich povaha.

Rodiče jsou bezohlední, nezajímají se o potřeby dítěte, mívají problémy s návykovými látkami, trestnou činností a zanedbávají výchovu dětí, která je velmi volná a bez jakéhokoli režimu a pravidel. Patří sem i důvody odebrání z rodiny, které lze shrnout do několika oblastí a řadíme sem ohrožení dítěte na životě, nevhodné bytové podmínky, syndrom CAN, trestnou činnost rodičů, návykové látky. Dále jsou zde zařazeny problémové znaky výchovy v rodině, které ředitelky popisují jako naprosté selhání rodičů ve smyslu nezájmu o dítě a spojují to s genetikou, kdy rodiče dětí zažili sami na vlastní kůži, jaké to je být odebráni ze své rodiny a bohužel neměli možnost zažít klidné rodinné prostředí, tím pádem nejsou schopni ho poskytnout svým dětem. Dále se jedná o rodiče, kteří nepracují, pobírají dávky a nemají zájem u sebe něco změnit.

Další je **jev** neboli fenomén má představovat název celého vztahu, který drží pospolu veškeré kategorie. V tomto případě je to **odebrání dítěte z rodiny z pohledu vychovatelů a ředitelk dětských domovů**.

Následuje **kontext**, který je chápán jako určitý soubor podmínek v rámci, kterých se uplatňují strategie jednání a interakce vedoucí ke zvládnutí situace na určitý jev. V tomto případě je to **průběh přijetí a příprav na pobyt nově příchozího dítěte, které bylo odebráno z rodiny a následně umístěno do dětského domova**. Jedná se o situaci, v níž ředitelka zařízení má na starost příjem dítěte, které splňuje požadavky pro přijetí a okamžitě se vystavují dokumenty jako je adaptační plán, individuální plán rozvoje dítěte, individuální vzdělávací plán, aby se na dítěti mohlo začít pracovat hned, jak bude přivedeno do zařízení. Jakmile je dítě přijato na základě soudního rozhodnutí do zařízení, jelikož v rodině nenastala změna, která by vedla ke zlepšení. Proto se zaměstnanci musí připravit na příchod nového dítěte a nachystat všechny potřebné věci, aby se dítě cítilo vítáno. Také je nutné připravit vybavení pro dítě a samozřejmě informovat kolektiv dětí na nově příchozí dítě. A všechny

tyto kroky jsou důležité proto, aby proběhla úspěšná adaptace dítěte na změny, které proběhly v jeho životě.

Dále navazují **intervenující podmínky**, které usnadňují nebo stěžují použití strategie jednání nebo interakce v určitém kontextu. Tato část pojednává o **adaptaci dítěte na změnu prostředí a kolektivu**, ve kterém se aktuálně nachází a s tím související **prvotní pocity a reakce dítěte** plné nejistoty, strachu, smutku. Samozřejmě je nutná **technika práce vychovatele a pozice ředitelky** s dítětem, který napomáhá dítěti s adaptací. A hovoří o tom, že první dojem je nejzásadnější, proto aby dítě vědělo, že mu nebude nijakým způsobem ublíženo, ale naopak snaha ukázat, že je zde vítané. Jakmile přichází dítě do dětského domova, tak na něj čeká ředitelka i příslušný vychovatel a okamžitě přijímá dítě na svou výchovnou skupinu a musí ho nějakým způsobem uvést a představit ostatním dětem.

V této části jde o popsání, jakým způsobem dítě začlenit do kolektivu nových dětí, seznámit ho s prostředím, ukázat mu pokoj a veškeré vybavení, které bude moct používat. Proto ze začátku je nutné pracovat na vztahu dítě x vychovatel, který pozoruje a zjišťuje v čem má dítě nedostatky, na kterých zapracují, aby dítě nemělo problém navazovat vztahy s dětmi, dokázalo být soběstačné a samo vyhodnotit, co je správné. Bohužel se zde odráží i výchova, která v rodině nebyla nastavena správně, a proto se dítěti musí vysvětlit, jakým způsobem se má chovat, co všechno musí splnit během dne a jak se naučit vycházet s dalšími dětmi z dětského domova.

Další v pořadí je **strategie jednání a interakce** vymezuje cílené a záměrné aktivity, které jsou odpovědí na fenomén a intervenující podmínky. Zde jsou zahrnuty kategorie jako je **dovolenka u rodičů, vztah rodiče s dítětem a pobyt v dětském domově**. Rodiče mají možnost si brát děti na krátkodobé i dlouhodobé dovolenky v rámci, kterých spolu mohou upevňovat vztahy, zlepšit komunikaci a vzájemně si porozumět např. tím, že spolu budou trávit čas, který smysluplně využijí k nějakému výletu nebo volnočasové aktivitě. Právě chování a výchova rodičů dostala děti do dětského domova, a proto je nutnost naučit se o dítě postarat, zabezpečit ho a zlepšit rodinné prostředí tak, aby dítě mohlo opět vyrůstat ve své rodině.

V kategoriích jsou vypsány kódy, které se věnují rodičům a jejich vzájemným vztahům s dítětem, které bývají velmi narušené po všech stránkách tzn. rodiče se o dítě neumí postarat, zabezpečit ho, dětem se nevěnují, zanedbávají ho, a s tím souvisí problémy ve

vývoji dítěte, které se odráží na mentální úrovni, dítě neovládá dovednosti, které by měli odpovídat jejich věku, nejsou schopni fungovat v kolektivu dětí, mají problémy navazovat vztahy a uznávat autoritu. Protože doma nemají žádná pravidla, režim dne, nikdo jim nevysvětluje, co je správné a na co si dávat pozor. Rodiče dětem lžou, vymlouvají se a neumí dodržet slib, který jim dali, a proto tímto chováním ztrácí důvěru u dítěte. V rámci dovolenek se i stává, že rodič vezme dítěti cennou věc a využije ji pro svůj prospěch tím, že věc zpeněží pro své účely. Na dovolenky si rodiče děti brávají v různých intervalech, záleží, jaký spolu mají vztah. Jsou děti, které jezdí pravidelně na víkend domů a rodiče o ně jeví zájem, ale je tu i druhá strana, kdy o dítě nejeví až takový zájem a brávají si je nepravidelně, protože si volají přes sociální sítě a nevidí potřebu se s dítětem osobně vidět. U starších dětí si zaměstnanci všimají, že už umí vyhodnotit, co je dobré a jaké důvody vedly k odebrání z rodiny, a proto ztrácí zájem o rodinu.

Poslední částí jsou **následky**, které představují důsledky strategie a interakce, úmyslných i neúmyslných. Jedná se o **srovnání pobytu dětí v dětském domově a v rodině**, kde se opět promítá povaha rodičů, kteří nejsou schopni ve svém životě udělat zásadní změnu k lepšímu, a proto děti nadále pokračují v ústavní výchově, jelikož rodič zvládne změny pouze z krátkodobého hlediska. Opět se navrátí k životu, který je pro dítě nevyhovující z pohledu rodinného prostředí (nezaměstnanost rodiče, ztráta bydlení), dále rodiče mají problémy s trestnou činností i návykovými látkami, které se podepisují na jejich mentální úrovni. Jelikož se s dítětem v dětském domově pracuje nepřetržitě, tak ono neustále roste a vyvíjí se a bývá na vyšší mentální úrovni než rodič, tím pádem upadá zájem dítěte o kontakt s rodiči, protože si spolu nemají co říct. Dítě si všimá problémů v rodině a srovnává fungování doma a v dětském domově a vyhodnocuje, co je pro něj dobré a správné.

Na základě tady tohoto jsou poznamenány **vztahy dítěte s rodiči**, protože několikrát zažily zklamání a nezájem o ně. O dítě mají velký zájem rodiče v jeho plnoletosti, kdy dítě dostane peníze do začátku a rodiče je o to chtějí připravit. Bohužel se stává, že pokud dítě přichází do rodiny v mladším věku, tak opět spadne do vzorců rodiny, které jsou problémové. Jakmile děti opustí dětský domov, tak se rádi vrací za svými vychovateli a povídají jim o svých životech nebo je pozvou na významné akce jako je svatba. Většinou starší děti, které zjistily, že rodiny o ně nejeví zájem, tak s nimi přerušili kontakt. Ředitelky popisují zkušenosti, které mají s navrácením dítěte do rodiny spíše negativně, a to z toho důvodu, že rodiče jsou schopni zlepšit své nedostatky pouze krátkodobě a poté se opět vrátí do starých kolejí. Zjišťují, že pokud rodiče ví, že je o dítě postaráno a veškeré starosti o péči zvládne dětský

domov, tak jim to vlastně i vyhovuje. I v rámci sociálních sítí se mohou s dítětem kdykoli kontaktovat, takže dochází i k úpadku osobního kontaktu mezi nimi a tím pádem upadá i komunikace a společný zájem něco změnit. Rodiče u dětí vidí vývoj v jejich chování, myšlení a rodiče se bohužel zaseknout na jedné úrovni a dále se nijakým způsobem nerozvíjí. Proto děti i vnímají, že v dětském domově mohou čas využít k nějakým volnočasovým aktivitám, výletům, což doma jim umožněno není.

3.9 Výsledky zakotvené teorie u vychovatelů

V rámci selektivního kódování byla vybrána centrální kategorie zaměřená na vztahy dítěte s rodičem. Hlavním tématem výzkumu bylo odebrání dítěte z rodiny, které se neustále týkalo vztahu dítěte s rodičem a jejich rodinného prostředí, ve kterém bylo dítě vychováno před odebráním a následným umístěním do ústavní péče konkrétně do dětského domova z pohledu vychovatelů. Výzkumné otázky byly primárně zaměřeny na adaptaci a práci s dítětem při přijetí do zařízení, následně zjišťování, jakým způsobem bude pracovat vychovatel s dítětem a v čem má nedostatky, na kterých se musí zapracovat a pomoci mu začlenit se do kolektivu nových dětí. Další otázky směřovaly na rodinné prostředí, problémy v rodině a o jaký typ rodičů se jedná, s tím související dovolenky a případně zkušenost s navrácením dítěte zpět do jeho biologické rodiny.

Děti byly odebrány z určitých důvodů, které vychovatelé popisovali velmi podobně a shodli se na tom, že se jednalo o pochybení na straně rodičů. V3: *„Většinou se jedná o rodiče, kteří mají problém s alkoholem, drogama, trestnou činností.“* Tady tyto problémy jsou jen malá ukáзка toho, o jaký typ rodičů se jedná. Dále se k tomu pojí i povaha samotných rodičů, která je velmi komplikovaná, a to ve spoustě směrech. Jedná se o rodiče, kteří jsou nezodpovědní, zanedbávají péči po všech stránkách, nezajímají se o dítě, o jeho potřeby, zájmy, myslí převážně na sebe a své potřeby, proto je i vychovatelé popsali jako sobce, kteří upřednostní sebe před dítětem. Také se potýkají s finančními problémy a bývají odkázáni na sociální dávky, se kterými kolikrát nejsou schopni vyžít. V1: *„Rodiče se vůbec nestarali, otec věčně pryč, pil, nasekal dluhy, byl gambler a veškeré peníze utratil. Matka nechodila do práce, nezvládala domácnost. Myslím si, že problémy rodičů se táhnou od dětství, protože oni sami nejspíš nezažili funkční rodinu a domácnost.“*

Také vychovatelé upozornili na práci s romskými rodinami, které mají děti umístěné v dětských domovech. Naznačují i to, že za posledních pár let přichází do zařízení převážně romské děti. V2: *„Když jsem nastupoval před několika lety, tak ta kapacita byla plná 24 dětí, z toho byla jedna romská dívka, takže tím chci naznačit, že teďka poslední dobou se menšina stala většinou, takže vlastně přicházejí fakticky pouze romské děti z 90 %. Hlavně jde o to, že zásady rodin romských se neslučují se zásadami rodin českých.“* Vychovatelé poukazují na to, že musí rozdílně pracovat s dětmi českými a romskými, protože každá kultura je jiná. S tím souvisejí hodnoty rodiny, chování a postavení jednotlivých členů. Dále se tyto rysy promítaly do rodinného prostředí, ve kterém děti žily.

Domácnosti bývají chaotické, neuspořádané, rodiče si neumí plánovat činnosti spokojené s úklidem domácnosti a péčí o členy rodiny. Co se týče bydlení, tak to je u rodin také problémem, protože buď nejsou schopni řádně platit nájem, a tak dochází k ukončení smlouvy o pronájmu bytu a rodiče musí hledat jiné bydlení, a to z toho důvodu, že mají problémy s návykovými látkami, trestnou činností, dluhy a opět se sem prolíná i povaha rodičů, a to jednoznačně nezodpovědnost, která vede k těmto nepříjemnostem. V3: *„Většinou ty rodiny nejsou schopné to dítě zaopatřit v žádném směru, jídlo, pokoj, škola a tak dále. Prostě nemají dostatečné rodičovské schopnosti, aby mohli vychovávat dítě. Řekl bych, že jsou to sobci, kteří myslí na sebe, a ne na to dítě.“*

Děti nemívají dostatečné materiální zabezpečení, které se od rodiče očekává. Dalším velkým problémem bývá škola u dětí, jelikož rodiče se nezajímají o povinnou školní docházku a ani o povinnosti s tím spojené, tak dochází k potížím jako je záškoláctví, nevyhovující prospěch, nezvládání učiva, plnění si úkolů, nevhodného chování dítěte ve škole a nezačlenění se do kolektivu dětí. Proto právě problémy se školou lze řadit jako jeden z důvodů nevhodného rodinného prostředí a výchovy rodiče, které vedou k odebrání dítěte. Zde narážíme na problémy ve výchově, které se odráží i v rámci adaptace na nový kolektiv dětí a prostředí dětského domova.

V zařízení jsou děti, kterým se neustále věnují vychovatelé a pomáhají jim odstranit jejich nedostatky a když přichází dítě z rodiny, která je problémová, tak je nutné okamžitě na to reagovat tím, že vychovatel s dítětem začne pracovat, hledají si k sobě cestu a vysvětlují mu, že je nutné dodržovat určitá pravidla a chovat se k ostatním dětem slušně. V2: *„Vysvětlit mu, jak to tady chodí, co musí během dne zvládnout, že si musí určitý věci zasloužit. Taky těm dětem vždycky musíte vysvětlit i ten způsob chování a jednání s jinými lidmi, ať už se jedná*

o děti nebo vychovatele, tak se k nikomu bezdůvodně nechovat hnusně. Co je teda jako moje osobní zkušenost, tak že je pozoruju a je dobrý hned zakročit, aby to dítě hned vědělo, že toto je špatně, toto je dobře, a tak. Nekřičet na něj ze začátku, nic mu nevyčítat, mít s ním trpělivost, aby vědělo, že mu pomůžete a on může udělat chybu.“ Samozřejmě práce s dětmi je velmi individuální, a proto se s každým dítětem musí pracovat jinak. Také je nutné zmínit, že záleží, v jakém věku je dítě odebráno a jak dlouho žilo v patologické rodině.

Vychovatelé zmiňovali, že pokud se dostane do dětského domova dítě, které má třeba 13 let, tak se s ním daleko hůř pracuje, protože přichází do období puberty, má problémy s autoritou a hledá sám sebe a potřebuje pochopení pro svůj vývoj a je daleko těžší si k němu vytvořit cestu a ukázat mu, co je správné, protože byl dlouhou dobu v nefunkční rodině. Kdežto u mladších dětí předškolního věku nebo dětí ve věku okolo 10 let, které se daleko lépe adaptují, protože v rodině nebyly takovou dobu, aby je to poznamenalo natolik jako ty starší.

V2: *„V každém věku to dítě vnímá jinak, když jste v předškolním věku nebo na prvním stupni, tak jsou pro vás rodiče vším, jste na ně fixovaní, chcete s nimi trávit čas, povídat si s nimi, obejmout je, i když jsou děti tady, tak jim to chybí. U těch starších dětí, kdy přichází období puberty, tak mají problém s autoritou a poslušností a už ví, proč museli odejít z rodiny, kolikrát jsou na tom intelektuálně líp jak rodiče. Ty děti mají problém jim spoustu věcí odpustit a někdy nechtějí být s nimi ani v kontaktu a navštěvovat je. Takže se stává, že po 18. roku už své rodiče nikdy nevidí, protože s nimi nemají žádný vztah.*“

Vychovatelé vysvětlují i to, že na dítěti vidí změnu po měsíci, co je umístěno v dětském domově, že si pomaličku zvyká na pravidla, která jsou v zařízení, mění i své chování a dokážou zvládnout základní sebeobsluhu. Děti mají možnost se stýkat se svými rodiči v rámci dovolenek, které jim jsou umožněny, a pouze některé děti nejezdí na dovolenky z důvodu umístění rodičů do věznice anebo kvůli nevyhovujícím podmínkám v rodinném prostředí. Děti také po delší době (většinou po roce), který strávily v zařízení si všímají určitých problémů, které v rodině jsou a kvůli kterým byly odebráni z rodiny. Většinou starší děti, když zjistí, že se v rodině za těch pár měsíců, let stále nic nezměnilo a rodiče je např. během dovolenek okradli o jejich cenné věci a zpeněžili ve svůj prospěch, tak s nimi nemají v plánu trávit společný čas, který nejsou schopni adekvátně využít.

V4: „Takže potom ty rodiče, když si je třeba poté, já nevím, potom půl roku vezmou, tak zjistí, že ty děcka jsou úplně někde jinde a teď oni, když se vlastně vrátí do té primární rodiny, tak i pro ty děcka je to těžké, protože musí se jakoby vrátit zpátky na tu původní úroveň, z které vyšli a zase tam vlastně jenom tak být. Oni tam vlastně v podstatě v těch rodinách nemají žádné akce, protože nemají samozřejmě peníze, že se tam nic neděje, takže oni jsou tam sice rádi, že tam zase je taková ta větší svoboda, že vlastně maminka třeba, já nevím, vypustí je ráno ven a přijdou večer. Kdežto my je nutíme, aby měli prostě nějaký režim dne, aby měli v určitém hodině úkoly, vraceli se zvenku včas a tak. Tak to je pro ně, jakože tam osvobozující, dá se říct, že tam mají volný režim v těch rodinách, ale zase na druhou stranu. Jako když to dítě, potom se tady přijde, tak už zvažuje, když ten rodič si ho chce vzít, jestli třeba pojedete s námi někam na nějaký výjezd nebo na nějaký výlet, anebo se vrátí třeba na ten víkend do té rodiny, takže už je to takový potom na vážkách, že to dítě už poznalo, že tady má počítat, že má tady víc možností, že je to opravdu lepší. Myslím si, že to tak oni už zvažují.“

Proto se rozhodují, jestli vůbec budou jezdit na dovolenky nebo stráví víkend v dětském domově, kde mají vytvořený program a vychovatelé se jim věnují, zajímají se o ně, a hlavně spolu komunikují, což s rodiči moc často nedělají. Bohužel se stává, že rodiče bývají na nižší mentální úrovni než dítě, a proto si kolikrát spolu nemají, co říct. I ten zájem ze strany rodičů po určité době upadá, když zjistí, že je o dítě postaráno a oni nemusí nic řešit. Také spolu komunikují přes sociální sítě a nevyužívají možnosti osobního kontaktu, protože přes internet je to jednodušší. Nebo se velmi často vymlouvají, aby si dítě nemuseli brát na dovolenku a postarat se o něj, protože to nezvládají. Děti i po odchodu z dětského domova navštěvují vychovatelé a povídají si s nimi o jejich nových životech a chtějí, aby byli součástí jejich životů.

Výsledek zjištění:

Vychovatelé se shodují, že pokud se děti vrátí domů před 18 rokem, tak se stává, že dítě opět spadne do vzorců rodiny a veškerá práce vychovatelů zanikne a dítě si z toho nic nevezme. Po 18 roku je větší pravděpodobnost, že se dítě osamostatní a bude schopno žít řádný život. Proto si myslí, že je pro ně lepší být do 18. let v ústavní výchově stýkat se s rodiči v rámci dovolenek, ale nevracet se do rodiny dříve, protože rodinné prostředí a výchova rodičů se za několik let nezmění a pokud provedou některé změny ve svém životě, tak je zvládají pouze z krátkodobého hlediska. Také je nutné zmínit, že si vychovatelé uvědomují a upozorňují na

to, že musí pracovat jiným způsobem s romskými dětmi a dětmi z českých rodin, jelikož obě kultury mají jiné hodnoty, zvyky a postavení jednotlivých členů v rodině.

3.10 Výsledky zakotvené teorie u ředitelek

V rámci selektivního kódování byla vybrána centrální kategorie zaměřená na rodinné prostředí. Hlavním tématem výzkumu bylo odebrání dítěte z rodiny, které se neustále propojovalo s rodinným prostředím, ve kterém dítě žilo před jeho odebráním a následným umístěním do ústavní výchovy, konkrétně do dětského domova z pohledu ředitelek. Primárním cílem výzkumných otázek bylo zkoumat, jakou pozici mají ředitelky při procesu odebrání dítěte a umístění k nim do zařízení a aby popsaly jakým způsobem vše probíhá a s jakými dalšími orgány spolupracují. Dále jaká je jejich náplň práce při přijetí dítěte a jaké dokumenty musí být vystaveny pro práci s dítětem. Následující otázky se týkaly rodinného prostředí, problémů vyskytujících se v rodině, také o popis rodiny a jednotlivých členů, kteří se podílejí na výchově dítěte. Nadcházející otázky se zaměřily na vztahy dítěte s rodičem a společné návštěvy. V poslední části se jednalo o otázky, které se týkaly zkušeností s navrácením dětí zpět do jejich biologické rodiny.

Ředitelky popisují průběh odebrání a přípravy na přijetí dítěte jako proces, který primárně z počátku řídí OSPOD a snaží se rodinu sanovat a spolupracovat s ní tak, aby nedošlo k odebrání dítěte. Bohužel se to u spousty rodin nestává, a tak nezbyvá nic jiného než podat návrh k soudu na předběžné opatření. Ředitel dětského domova je osloven až na konci tohoto procesu, kdy je nutné dítě umístit do zařízení poskytující ústavní výchovu. Také záleží na tom, jak má volnou kapacitu ředitel a zda může dítě přijmout. R1: „*OSPOD pracuje s tou rodinou, když uvidí, že je to naprosto zbytečná práce, že to prostě nepůjde tady touto formou udělat. Tak potom dává OSPOD návrh k soudu. A přijmu dítě tehdy, až to projde soudním jednáním, až to projde odvolacím řízením. Teprve, já přijímám na základě tady tohoto rozhodnutí rozsudek soudu, dítě sem k nám do zařízení. Dítě však, když je v ohrožení života anebo ohrožení jeho mravního vývoje, může být do dětského domova, kde je tedy volná kapacita přijato na základě tzv. předběžného rozhodnutí, a to je okamžité.*“ Jakmile je dokončen tento proces, tak musí být vytvořeny dokumenty, které napomůžou se dítěti adaptovat na nové prostředí a kolektiv dětí. Důležité je, vědět o jaké dítě se jedná, co se dělo v rodině, jak se chovali rodiče k dítěti a co za důvody vedlo k odebrání.

V rámci těchto dokumentů dostanou pracovníci přehled o tom, s jakým dítětem přijdou do kontaktu a připravit tak na to i ostatní děti, aby nově přichozí dítě přijaly a pomohly mu se

začlenit do kolektivu. R1: „*To dítě, v žádném případě se ze začátku necítí bezpečně ani nemá ten pocit, že mu chceme pomoci, nevidíte ani žádnou důvěru. Proto je pro dítě sestaven tzv. Adaptační plán, kdy vypíchneme, alespoň podle papíru, které nám předá soud, kde je popsáno, proč bylo dítě odebráno z rodiny. Taký se tam musí vlastně zohlednit, v jakém je věku, co má to dítě za sebou, jestli je to holka, jestli je to kluk, jaké má snad možná přibližné zájmy. Potom jednou za půl roku se vlastně dělá ke každému dítěti, nejenom k nově přichozímu individuální plán rozvoje dítěte. A ten se evaluuje každého půl roku. Dělá se tzv. periodické hodnocení a na základě toho si vlastně ten individuální vzdělávací plán dělá pro to dítě zvlášť šitý na míru.*

Na adaptaci dítěte se dost odráží, z jakého rodinného prostředí dítě přichází a jakým způsobem bylo vychovááno. Ředitelky to popisují v závislosti na věku a na tom, co dítě muselo prožívat v době před odebráním z rodiny. Poukazují i na to, že s každým dítětem se musí pracovat individuálně a každé dítě potřebuje i jiný přístup, který mu pomůže se přizpůsobit a zapadnout do nového prostředí.

R1: „*Ta adaptace na to prostředí je u každého dítěte jiná, u někoho je to do pár týdnů, a u někoho to trvá několik měsíců. Setkáváme se s tím, že pokud to dítě odeberete v předškolním věku, dejme tomu v těch 4 letech, tak se lépe adaptuje a je schopno zvládat tuto situaci lépe, jak děti, které jsou na druhém stupni nebo ve 4. Třídě, protože mají za sebou obrovskou škálu hrůz, které se v rodině děly. Oni už zjišťují sami, že bylo nebo je něco špatně v rodině a vnímají nedostatky svých rodičů. Samozřejmě je pro ně i daleko těžší komunikovat s rodiči, protože už chápou, že jim v něčem lžou. Ty děti v předškolním věku i do té 3. Třídy bývají přitulnější, potřebují kontakt od dospělého, chtějí si povídat, hrát, jsou zvědavé. Mají prostě tu potřebu mít u sebe nějakou tetu, která se je snaží provázet životem.“ A stěžejní jsou důvody, proč dítě muselo být z rodiny odebráno a přemístěno do ústavní výchovy. R1: „*Ty děti jsou odebírány většinou na základě toho, že je tam promiskuita, alkohol, drogy, příživnictví, nevhodné prostě prostředí pro další vývoj a rozvoj toho dítěte, jo, a případně nestarání se o dítě. Byl tady i takový extrém, kdy matka, vyloženě to byla dívčina se syndromem CAN, kdy vlastně to dítě bylo ohroženo na životě, matka ho mlátila, škrtila, týrala, takže tehdy vlastně to dítě bylo odebráno.“**

Většinou ředitelky odpovídaly dost podobně a charakterizovaly znaky rodiny jako prostředí, které je chaotické, rodiny mají problémy s bydlením a vedením domácnosti, nedokáží se postarat o dítě a uspokojit jeho potřeby. Bohužel nevhodné rodinné prostředí se odráží ve výchově, a poukazuje to i na horší adaptaci dítěte v dětském domově, protože se setkávají

ředitelky s prvotními problémy, které si odnáší z rodiny a jedná se o nevychovanost, neuznávání autority, mají špatné hygienické návyky. Někdy se stává, že dítě nemá dostatečné vyjadřovací schopnosti a vychovatelé je musí s pomocí logopeda naučit komunikovat, aby se mohlo dítě začlenit do kolektivu.

Dále se také projevují dost zásadní nedostatky ve škole, děti bývají na nižší intelektové a mentální úrovni, a proto je nutné zpracovat a vybudovat vztah ke škole, aby se dítě zlepšilo v učivu, dohnalo látku, kterou neumí a opravil si prospěch k lepšímu a samozřejmě aby nedocházelo k častým absencím, jak tomu bylo v rodině.

R1: *„Vyjádřila bych to jako špatné návyky z té rodiny, to znamená naprostá nevychovanost, autoritu nectí, protože tam zřejmě nemusely poslechnout, jo, velice špatné hygienické návyky, nehledí na svoji osobu, na to, že by měl být kultivovaný, že by měl být čistý, učesaný. Měli jsme tu děti, které naprosto nevěděli, co je to spodní prádlo, nevěděli, co je to splachovací zákon, nevěděli, co je to kartáček na zuby, to všechno prostě se učili až tady a pak jsou extrémny, kdy to dítě neumí ani mluvit, protože ho to nikdo nenaučil, takže od toho jsme zase tady my, kteří vlastně ho takzvaně polidšťujeme, kultivujeme, jo, aby to dítě zapadlo za prvé tady do těchto už zkulturněných dětí, za prvé a za druhé, aby on uspěl přitom ve škole nebo ve školním prostředí, protože jsou tady děti od školky a škol, vysoké školy, takže aby on vůbec dokázal žít s takzvanými normálníma dětma, kterým je toto úplně přirozené, protože aby potom se na něho neukazovalo.“*

Jelikož děti v dětském domově zapracovaly na svém chování i nedostacích ve škole, tak si ze začátku musí najít cestu k nově přichozímu dítěti. Někdy to bývá komplikované, protože to dítě vůbec neví v prvních okamžicích, co je správně, jak by se mělo chovat a nemívá základy slušného chování, proto se mu musí vše vysvětlit, aby si uvědomilo problémy v chování, které má a mělo snahu je změnit.

Dále navazuje na tento řetězec charakter a popis rodičů, které pro dítě mají být vzorem a příkladem. V tomto případě je to dost komplikované, protože se jedná o rodiče, které ředitelky popisují jako R1: *„Především jsou to rodiče, kteří mají problém s alkohol, to znamená, že mají totálně mentálně poškozený mozek z toho. Ještě jsem se nesečkala s tím, že by to byli lidé, kteří by byli nějakého vzdělání. Jsou to lidé, kteří se snaží utéct od práce, nepracovat, pobírat dávky, když vezmou ty dávky, tak je zneužívají na alkohol, cigarety a drogy a na to dítě vlastně nezbyvá, přijdou k nám děti podvyživené, hladové, neoblečené, prostě zanedbané.“*

Proto je u dětí problém, že neví, co je správné a jaké chování je adekvátní ve společnosti, protože jim to doposud nikdo neukázal. Právě to, jakým způsobem se prezentují rodiče se odráží na vztazích s jejich dětmi. Dětský domov umožňuje návštěvy rodičů nebo dovolenky, na které jezdí děti ke svým rodinám. Dovolanky mají sloužit k upevnění vztahů mezi dítětem a rodičem, aby i přes odebrání z rodiny spolu mohli trávit čas a snažit se o změny, které by vedly k navrácení dítěte.

Rodiče bohužel dětem moc neusnadňují si k nim najít cestu, protože to komplikují tím, že si dítě nevyzvednou, na poslední chvíli zruší návštěvu nebo dovolenku, taky se stává, že se dítěti neozvou několik dnů, týdnů a ono stále čeká na zprávu. Z počátku se rodiče zajímají o dítě, snaží se docházet pravidelně, a i pravidelně si je brát domů a chtějí udělat změny ve svých životech, ale jedná se o změny z krátkodobého hlediska. R1: *„Máma neskutečný zájem o to, aby měla dítě zpět. A vydrželo to přesně asi měsíc, dva a zase to sklouzlo tam, kde to bylo do toho modelu, prostě, ve kterém ona byla zakotvena a který ona považovala za normální. chodil do práce, aby vydělával peníze, jinak ty děti nedostane, protože nebude mít na ně peníze. Nakonec se to podařilo, ale to je tak málo případů, že většinou se nevrací.“* Ředitelky to vysvětlují tak, že jakmile rodiče zjistí, že je o dítě v dětském domově postaráno a oni prakticky nemusí nic zajišťovat a vyřizovat pro dítě, tak jim tato varianta péče vyhovuje. Také zmiňují to, že v dnešní době sociálních sítí se častěji rodiče s dětmi vidí takto než osobně, a to se odráží i na jejich vztahu, kdy je dítě bere spíše jako kamaráda než jako rodiče.

V rámci dovolenek se setkávají i s nepříjemnostmi, které potom ovlivňují další vývoj společného vztahu mezi dítětem a rodičem. Jedná se o situace, kdy rodič jim ukradne cenou věc a zpeněží ji pro svůj prospěch, není schopen vymyslet nějaký program, aby dítě mělo hezky vyplněný den. A opět se vracíme k tomu, že ten rodič nemá žádný režim, a proto je pro něj těžké plánovat. Dále se také jedná o to, že rodič se nikam neposune za tu dobu, co je dítě umístěno v dětském domově a nastává nepříjemná situace, kdy si vzájemně nemají spolu, co říct. Proto starší děti zvažují, jestli jezdit na dovolenky za svými rodiči anebo zůstat v zařízení a podniknout nějaký výlet nebo jinou aktivitu.

R1: *„Bohužel se stává to, že největší zájem matky o dítě je v 18 letech, kdy dítě je už vystudované nebo vyučené, má práci, má našetřeno, protože my tady dětem šetříme na knížku, má našetřené jakési peníze. Tehdy má matka enormní zájem o to, však se vrať ke mně, bydlí u mě, a to dítě přijde o všechno, co si do té doby nahospodařilo a co prostě má, takže ho totálně oškube ta matka. Máme mnoho takových případů, proto vždycky říkám, je*

lépe pro to dítě, když se odstříhne, ano, ať má kontakty s matkou, s rodinou, ale opravdu jenom z povzdálí, zdaleka za dobře a jenom tak na kafičku. Aby neztratil kontakt, ale ať si žije svůj pořádný život, nevracej se do toho prostředí.“ Záleží na dítěti, jakým způsobem vychází nebo nevychází s dítětem, ale u těch starších dětí, kteří se srovnají a opravdu chtějí mít svůj vlastní život, tak se odstříhnou od rodiny, navštěvují se s rodiči pravidelně, ale každý žije zvlášť. Samozřejmě i děti chodí do dětského domova a informují pracovníky o svých životech a snaží s nimi komunikovat a stýkat se pravidelně.

Výsledek zjištění:

Ředitelky se shodují na tom, že pokud nezabere práce OSPOD a jiných organizací, které by vedly ke změně a nápravě rodiny, tak bude pro dítě lepší, když se odstříhne od své biologické rodiny, kvůli neustále se neměnicímu rodinnému prostředí a problémů u rodičů, převážně v jejich chování a způsobu života. A pouze udržovat kontakt s rodinou v rámci nějakých návštěv.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá odebráním dítěte z rodiny a největší pozornost je nutné věnovat výchově a rodinnému prostředí, ze kterého bývají děti odebrány. I sami autoři vymazují výchovu a rodinné prostředí jako stěžejní pro zdravý vývoj dítěte. Jedlička (2017, s.37) „*výchovu chápe jako soustavný, systematický a vědomě řízený proces, v němž si lidský jedinec osvojuje dovednosti, znalosti, hodnoty a postoje, které mu umožňují funkční zapojení do občanské společnosti.*“ Výchova by totiž nemohla fungovat bez rodinného prostředí, které je do určité míry i model chování, které v rodině probíhá. V případě, že rodinné prostředí nefunguje nebo je nevhodné, zvyšuje se tím riziko nežádoucích osobnostních charakteristik, které mají za následek socializační poruchy. V tomto směru se jedná o rizikové rodiny, které mají tendenci k návykovým látkám, emočně chladným bez zájmu o dítě a nežádoucí strukturu hodnot a norem. (Jedlička, 2017)

Hlavním cílem diplomové práce bylo analyzovat životní zkušenost odebrání dítěte z rodiny z pohledu vychovatelů a ředitelů dětských domovů. Na základě kvalitativního výzkumu byly provedeny rozhovory s pracovníky a díky informacím, které poskytly byly zodpovězeny výzkumné cíle. Z práce vyplývá, že důvody, které vedou k odebrání dítěte z rodiny pramení z pochybení na straně rodičů, a to ve výchově a rodinném prostředí, v němž nejsou schopni uspokojit potřeby a zabezpečit zdravý vývoj dítěte. Převážně jsou to rodiče, kteří mají problémy s návykovými látkami, nezaměstnaností, kriminalitou a bydlením. Bohužel rodiče nejsou schopni změn, a pokud ke změně životního stylu dojde, tak pouze krátkodobě. Tímto se narušují vztahy mezi dítětem a rodičem, protože dítě žije v ústavní péči a je o něj postaráno, tím pádem dochází ke zlepšení situace a je schopno socializace.

Ředitelky se shodují na tom, že pokud nezabere práce OSPOD a jiných organizací, které by vedly ke změně a nápravě rodiny, tak bude pro dítě lepší, když se odstříhne od své biologické rodiny, kvůli neustále se neměnicímu rodinnému prostředí a problémů u rodičů, převážně v jejich chování a způsobu života. A pouze udržovat kontakt s rodinou v rámci nějakých návštěv.

Pohled vychovatelů je takový, že pokud se děti vrátí domů před 18 rokem, tak se stává, že dítě opět spadne do vzorců rodiny a veškerá práce vychovatelů zanikne a dítě si z toho nic nevezme. Po 18 roku je větší pravděpodobnost, že se dítě osamostatní a bude schopno žít řádný život. Proto si myslí, že je pro ně lepší být do 18. let v ústavní výchově stýkat se s rodiči v rámci dovolenek, ale nevracet se do rodiny dříve, protože rodinné prostředí a

výchova rodičů se za několik let nezmění a pokud provedou některé změny ve svém životě, tak je zvládají pouze z krátkodobého hlediska. Také je nutné zmínit, že si vychovatelé uvědomují a upozorňují na to, že musí pracovat jiným způsobem s romskými dětmi a dětmi z českých rodin, jelikož obě kultury mají jiné hodnoty, zvyky a postavení jednotlivých členů v rodině.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. Psyché. ISBN 9788024750460.

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011, 256 s. Psyché. ISBN 9788024727981.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015, 399 s. Pedagogika. ISBN 9788024746746.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 9788026209829.

HOLLAND, Sally. *Child and family assessment in social work practise*. Los Angeles: Sage Publications, 2011. ISBN ISBN 0-7619-4901-1.

JEDLIČKA, Richard, Jaroslav KOŤA a Jan SLAVÍK. *Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání*. Praha: Grada, 2018, 528 s. Psyché. ISBN 9788027105861.

JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015, 544 s. Psyché. ISBN 9788024754475.

JEDLIČKA, Richard. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada, 2017, 280 s. Psyché. ISBN 9788027100965.

KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015, 269 s. ISBN 9788024520964.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 9788073673833.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, 171 s. ISBN 9788026206972.

MATOUŠEK, Oldřich. *Strategie a postupy v sociální práci*. Praha: Portál, 2022, 526 s. ISBN 978-80-262-1952-1.

NAVRÁTIL, Pavel. *Reflexivita a posuzování životní situace klientek a klientů sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-038-2.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. ISBN 978-80-247-4317-2.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, 203 s. Pedagogika. ISBN 9788024734705.

PTÁČEK, Radek a Terezie PEMOVÁ. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Grada, 2016, 200 s. ISBN 978-80-247-5695-0.

SLAMĚNÍK, Ivan, Jozef VÝROST a Eva SOLLÁROVÁ. *Sociální psychologie: Teorie, metody, aplikace*. Grada, 2019, 1 online zdroj (760 stran). ISBN 978-80-247-5775-9.

SOLAŘOVÁ, Hana, Alena SVOBODOVÁ, Jindřich RACEK a Michaela SVOBODOVÁ. *Vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v sociálně-právní ochraně dětí*. Praha: Lumos Foundation, 2018. ISBN 978-80-270-4974-5.

STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. Boskovice: Albert. ISBN 9788085834604.

ŠABATOVÁ, Anna, Petra ŠUPLEROVÁ a ILLE. *Rodina a dítě II*. Druhé. Praha: a Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci se společností Wolters Kluwer ČR, 2017. ISBN 978-80-87949-56-6.

ŠKOVIERA, Albín. *Vychovatelství a výchova*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2022, 114 s. ISBN 978-80-7560-416-3.

URBAN, David. *Sociální práce s romskými rodinami*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015, 108 s. ISBN 9788074224577.

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Karolinum, 2022, 1 online zdroj (544 stran). ISBN 978-80-246-4961-0. Dostupné také z: <https://www.bookport.cz/AccountSaml/SignIn/?idp=https://shibboleth.utb.cz/idp/shibboleth&returnUrl=/kniha/vyvojova-psychologie-10360/>

ZDRÁHALOVÁ, Michaela, Michaela TRÁVNIČKOVÁ a Robin BRZOBOHATÝ. *Aktuální otázky ochrany práv dětí: Informování dětí o jejich právech*. Brno: Česko-britská, 2018. ISBN 978-80-905598-3-7.

ŽUFNÍČEK, J., et al. *Vybraná témata vychovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Národní ústav pro vzdělání, 2012. ISBN 978-80-87652-59-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Zarbali, C. N. (2020). *Psychological Nature of Personel relationships in a Dysfunctional Family* [Online]. Eurasian Scientists Union 3, 2020(6(75), 69-74. <https://doi.org/10.31618/ESU.2413-9335.2020.3.75.837>

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál, 2010, 1 online zdroj (384 stran). ISBN 978-80-7367-313-0. Dostupné také z: <https://www.bookport.cz/AccountSaml/SignIn/?idp=https://shibboleth.utb.cz/idp/shibboleth&returnUrl=/kniha/kvalitativni-vyzkum-v-pedagogickych-vedach-3165/>

ŽUFNÍČEK, J., et al. *Vybraná témata vychovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Národní ústav pro vzdělání, 2012. ISBN 978-80-87652-59-6. Dostupné také z: http://archiv-nuv.npi.cz/uploads/pracoviste_pro_certifikace/Vybrana_temata_vychovatelske_praxe_sbornik.pdf

Dětský domov Kroměříž, 2022. *Vnitřní řád dětského domova Kroměříž* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.ddkm.cz/dokumenty>

Dětský domov Kroměříž, 2022. *Celoroční plán práce dětského domova Kroměříž* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.ddkm.cz/dokumenty>

LEGISLATIVA:

Zákon č. 359/1999 Sb. ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sbíрка zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 109/2002 Sb. ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: Sbíрка zákonů České republiky. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

©	Autorské právo
%	Procento
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
DD	Dětský domov
Atd.	A tak dále
Aj.	A jiné
Např.	Například
Tzn.	To znamená

SEZNAM SCHÉMÁT

Schéma č. 1 Paradigmatický model..... 6**Chyba! Záložka není definována.**

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Otázky do rozhovoru pro vychovatele

P II: Otázky do rozhovoru pro ředitelky

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY DO ROZHOVORU PRO VYCHOVATELE

1. Jaká je vaše role a úloha při práci s dětmi, které byly odebrány z péče rodičů?

- Jakým způsobem mohou vychovatelé pracovat s dětmi, aby pomohli překonat trauma s tím spojené?

2. Můžete mi popsat, jak může odebrání dítěte z rodiny ovlivnit a změnit rodinné vztahy? Případně jak jsou ovlivněny do budoucna? Jak byste popsali rodiny, se kterými pracujete?

- Jak byste zhodnotili spolupráci a komunikaci s rodiči? Vidíte nějaké změny v jejich chování? Jaké jsou důsledky pro dítě a rodiče, když dojde k odebrání dítěte z péče?
- Jak můžete pomoci dětem, aby zůstaly v kontaktu s rodiči po odebrání z rodiny?
- Jak můžete pracovat s rodiči, aby byli schopni splnit podmínky pro návrat dítěte do rodiny?

3. Jak pomáháte dětem se adaptovat na změny, které proběhly v jejich životě? Jak zvládají přechod do nového prostředí?

- Jaké jsou reakce a pocity dětí po odebrání z péče rodičů a jak se snažíte tyto reakce zvládat?
- S jakými problémy se setkávají děti v dětských domovech po odebrání z péče rodičů?

PŘÍLOHA P II: OTÁZKY DO ROZHOVORU PRO ŘEDITELKU

1. Můžete mi popsat, jaká je vaše role jako sociálního pracovníka v procesu odebrání dítěte z péče a jeho následné umístění do dětského domova?

- Z jakého důvodu se takto rozhodne a jaké jsou zásady, kterými se řídíte při této práci?
- Jaké jsou největší výzvy při práci s dětmi umístěnými v dětském domově?
- Jaký je význam a role rodiny v procesu odebrání dítěte z péče a jeho následného umístění do dětského domova?

2. Jak byste popsali rodiny, ze kterých byly děti odebrány a jakým způsobem s nimi spolupracujete?

- O jaký typ rodičů se jedná?
- Můžete mi popsat, jaké vztahy mají děti před, během a po odebrání z péče rodičů a jestli dochází ke změnám v jejich chování? Případně jak se vztahy změny do budoucna?

3. Jakým způsobem pracujete s dětmi, aby zvládly přechod do nového prostředí po odebrání z péče rodičů?

- S jakými reakcemi, pocity, problémy se u dětí setkáváte po jejich odebrání a jak se snažíte tyto reakce zvládat?

4. Jaké jsou vaše zkušenosti s navracením dítěte zpět do péče rodičů po procesu odebrání dítěte z péče?

- Jakým způsobem posuzujete, zda je vhodné navrátit dítě do péče rodičů po procesu odebrání dítěte z péče a jaké faktory při této práci zvažujete?
- Jaké jsou možnosti a cesty, jak pomoci rodičům, aby zlepšili svou situaci a mohli se opět postarat o své dítě?
- Jaké jsou perspektivy a možnosti pro dítě po jeho opuštění dětského domova a vstupu do samostatného života?